

Hispaania kodusõjas (1936–1939) osalenud eestlaste arv

Valdur Ohmann*

Hispaania kodusõja alged peituvad kaugemal kui 13. juulis 1936, mil mõrvati monarhistide parlamendisaadik José Calvo Sotelo¹ ja vallandus sõda, mis ei jäänud tundmatuks ühelgi kontinendil.

Kahtlemata tuleb siinkohal peatuda Manuel Azaña'l,² kelle varasem poliitiline käekäik on omaette ja pikem teema. Ent jaanuaris 1936 oli ta vasakpoolsetest moodustatava Rahvarinde loojate seas. 16. veebruaril 1936 toimunud valimised võitsid napilt-napilt vasakpoolsed jõud. Vasakpoolsed kogusid 4 654 116 häält, parempoolsed 4 503 524 häält.³ Häälte vahe oli vaid 150 592, mis hääletanute üldarvust moodustab pelgalt 1,6%. Selline võrdne häältejaotus ei rahuldanud ei võitjaid ega kaotanuid. Mõningad toonase Postimehe kajastused on üsna ilmekad. Pahempoolsed olid rahulolematud, nõudes poliitvangidele amnestiat ja lihtsalt vaba päeva valimisviidu tähistamiseks.⁴ Meeleavaldajate nõudeid asuti täitma ja poliitvange asuti vabastama, kuid eksituse või arusaamatuse tõttu pääses vabadusse ka kriminaalkurjategijaid.⁵ Kui üks ajalehe pealkiri ennustas Azaña valitsuse leplikku kurssi Hispaanias, kulgesid asjad pigem teist suunda. Azaña valitsus moodustati vaid PSOE⁶ (sotsialistid) esindajatest ja kommunistidest, seega vasakpoolsetest. See tekitas ärevust konservatiivides, kellel oli värskest meeles, kuidas vasakpoolsed 17 kuud tagasi üritasid jõuga parempoolsetelt võimu enda kätte haarata. Radikaalsete pahempoolsete vägivalle, süütamistele ja vandalismiaktidele, mis olid suunatud parempoolsete ja katoliku kiriku vastu, ei näinud lõppu tulevat ja ehkki Manuel Azaña mõistis need sõnades hukka, tegusid ei järgnenud. Pahempoolsete valitsus ei suutnud mitme kuu jooksul midagi arvestatavat ette võtta. Mõningaid fragmente 1936. aasta maikuu algusest Eesti ajakirjandusest.

„Marksistide kallaletung Madridi kirikutele jätkub [– – –] eeslinnades seisab 5 kirikut leekides. Tuletõrje on sunnitud pirduma ainult tule levimise takistamisega. Küünaldena põlevad

* Valdur Ohmann (1958), MA, teadus- ja publitseerimisbüroo peaspetsialist, Rahvusarhiiv, Maneeži 4.

¹ José Calvo Sotelo (06.05.1893 Tui, Pontevedra Hispaania – 13.07.1936 Madrid). Miilits arreteeris Sotelo tema kodus, viis ta politseiautosse, kus ta sai surmavad lasud. Selle taga olid vasakpoolsed, sotsialistid. Hilisem uurimine näitas, et mõrva teostaja oli Luis Cuenca Estevas, PSOE juhi Indalecio Prieto (sotsialistide juht) ihukaitsja. Mõrvar Luis hukkus 22.07.1936 Madridi rindel Somosierra lahingus.

² Manuel Azaña y Diaz (10.01.1880 Hispaania – 03.11.1940 Prantsusmaa). Kirjanik. Poliitiliselt vasaktsentristide esindaja. Hispaania II Vabariigi teine peaminister 1931–1933. Kärgis sõjaväge, kutsudes esile sõjaväelaste meelepaha. Oli jäiga antiklerikaalse hoiakuga. 1933. a. võitsid parempoolsed jõud valimised. Järgmisel aastal üritasid vasakpoolsed võimu parempoolsetelt jõuga haarata. Manuel Azaña arreteeriti kahtlustatuna ülestõusule õhutamises. Vabastati 1935. a. Asus vasakpoolsel koalitsiooni, Rahvarinde loomisele, mis tuli võimule veebruaris 1936. Sõja puhkedes muutus Azaña roll Hispaania presidendina aina tähtsusetumaks. 1938. aastal, kui ilmnas, et vabariiklased ei saavuta võitu, otsis ta kompromisse frankistidega, kuid tulemusteta. Põgenes veebruaris 1939 Kataloonias üle Püreeneede Prantsusmaale, millega pälvis frankistide vastu võidelnute tõsise meelepaha.

³ S. Payne. Spain's first democracy: the Second Republic, 1931–1936. University of Wisconsin Press, Madison, Wisconsin, USA, 1993, lk. 281.

⁴ Valimiste järelrahutused Hispaanias. Pahempoolsete meeleavaldused valimisviidu puhul. – Postimees, 18.02.1936, nr. 47, lk. 3.

⁵ Amnestia 20 000 poliitilisele vangile. Viimase 2 aasta ülekohtu heakstegemine. – Azaña valitsuse leplik kurss Hispaanias. – Postimees, 21.02.1936, nr. 50, lk. 1; Eksituse või arusaamatuse tõttu vabastati ka umbes 200 kriminaalkurjategijat. – Postimees, 22.02.1936, nr. 51, lk. 2.

⁶ *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE) – Hispaania Sotsialistlik Töölispartei. Asutati 1879. Üks vanimaid Hispaania parteisid, mis tegutseb tänapäevalgi. PSOE oli Hispaanias võimul 1982–1996 ja 2004–2011.

Grupp Hispaania Kodusõjast osa võtnud eestlasi. August 1939. Vasakult: Richard Ehrlich, Pihlakas, Ralf Pikka, Georg Koska, Johannes Sillenberg ja Albert Must. Foto: ERAF.2.1.2145.1.

[--] kloostrikoolid ja frantsiskaanlaste klooster. Märatseja rahvahulk tungis kallale ja süütas põlema ühe preestri ja ühe katoliikliku rahvaerakonna liikme elumajad. Mõnedes linnaosades tuli ette tulistamisi marksistide ja politsei vahel. Marksistid, kes arvavad, et nunnad ja mungad on mürgitanud nende lapsi, tungisid kallale ja peksid läbi kloostri elanikud. Seejuures sai 25 isikut raskesti haavata. [--] Petrooleumianumad käes liikusid linnaosas rahvahulgad, süüdates põlema munkade ja nunnade juhitud kloostrikoole. Mitu koolimaja on juba põlenud.⁷

Selline korralagedus tänavatel ja Rahvarinde alla koondunud erinevate pahempoolsete huvigruppide oma jõujoonte ajamine kujundasid keeruka sasipuntra. Sellest läbinärimine polnud lihtne, kuid seda suutis suurepäraselt George Orwell. 18. juulil 1936 puhkes Hispaania kodusõda. 15. detsembril 1936 sõitis Orwell umbes 25-liikmelise brittide rühma koosseisus Katalooniasse. Seega esimeste seas. Teenis trotskistlikuks peetud POUM-i⁸ miilitsavägede koosseisus. Üritas aprillis 1937 Madridis pääseda internatsionaalsesse brigaadi, kuid stalinistide arveteõidendamisest anarhistide, anarhosündikalistide, vasakpoolsete kommunistide jt. vasakparteidega 3.–7. mail 1937 Barcelonas süvendasid tema senist tõrksust stalinismi vastu ning edaspidi sai temast riigikommunismi leppimatu vaenlane. 10. mail 1937 läks George Orwell alamleitnandina POUM-i väesalka tagasi. 20. mail lasi falangistide snaipeer tal kõrist kuuli läbi. Stalinistide mõju all olnud Hispaania valitsus kuulutas POUM-i illegaalseks ja George Orwellil õnnestus juba talumatuks muutunud Hispaaniast lahkuda. Värskete muljete mõju all valmis 1938. aastal dokumentaaljutustus „Kummardus Katalooniale“.⁹ Selles raamatus kõlab Goerge Orwellilt teravmeelne ja mõtlemapanev ütlus: „Kui vaatame fakte, peame

⁷ Madridi kirikud ja koolid põlevad. Uus terrorilaine teisel pool Alpe. – Postimees, 05.05.1936, nr. 120, lk. 1.

⁸ POUM ehk Ühinenud Marksistlik Töölispartei (hispaania keeles: *Partido Obrero de Unificacion Marxista*, katalaani keeles *Partit Obrer d'Unificació Marxista*) on Kataloonia sotsiaaldemokraatlik partei aastast 1935. POUM Tegutses Franco ajal illegaalselt edasi. Legaliseerus 1977. a. ja osales valimistel, kuid edutult. 1980. a. lõpetas tegevuse.

⁹ Eesti keeles esmatrükk: G. Orwell. Kummardus Katalooniale. Kupar, Tallinn, 2000, 294 lk. Teine trükk: G. Orwell. Kummardus Katalooniale. Tänapäev, Tallinn, 2006, 223 lk.

tunnistama, et maailma töölisklass jälgis Hispaania sõda erapooletusega. Kümned tuhanded tulid küll sõdima, aga nende selja taga jäid miljonid osavõtmatuks.¹⁰

Tõepoolest, võtkem või eestlased Hispaania kodusõjas. Eesti riigi hoiak Hispaania kodusõja suhtes oli erapooletu ja seda jälgiti Eestis nii, nagu seda tegi George Orwelli väljaõeldu järgi maailma töölisklass – erapooletult. Osavõtt Hispaania kodusõjast oli Eesti kodanikele keelatud. 20. veebruaril 1937 andis riigivanem Konstantin Päts välja „Hispaania kodusõjast osavõtmise keelu seaduse“, mis keelas Eesti kodanikel osaleda Hispaania kodusõjas ükskõik millisel poolel, samuti ei tohtinud Eestis värvata vabatahtlikke kodusõtta ega teha kihutustööd. Sõtta värbajaid ja sõjast osavõtnuid tuli karistada „vangimajaga mitte üle 3 aasta“.¹¹ Seadustest üleastujaid leidub arvatavasti igal ajal ja alati. Keelule vaatamata läks eestlasi Hispaania kodusõtta Ameerika mandrilt, Euroopa riikidest, NSV Liidust ja Eestist. Keegi pole kunagi üritanud faktoloogiale tuginedes nende arvu kokku lüüa. Ameerika kommunistide lehes Uus Ilm avaldati 1938. aastal arvamust, et eestlasi võis Hispaania kodusõjas olla 80–100.¹² Hispaania kodusõjast naasnute käest uuris toonane Päevaleht, kui palju seal eestlasi võis olla. Saabunute arvates oli eestlasi valitsusvägede ridades 84.¹³ Mida aeg edasi, seda suuremaks paisusid hinnangulised arvud. Nõukogude ajal korrutati aastakümneid, aga faktidele ja mitte millelegi tuginemata, et eestlasi osales selles sõjas ligi 200.¹⁴ Nõukogude korra lõpu eel mainitakse taas kord: „Ühtekokku arvatakse Hispaanias sõdinud eestlaste arvu 200 lähedale.“¹⁵ Veel aastal 2016 kuulsime jällegi seda maagilist arvu – eri aegadel läinud Franco vastu võitlema paarsada eestlast.¹⁶ Nikolai Duplevski, üks viimaseid elusolnud Hispaania kodusõja veterane, on 1998. aastal välja öelnud veelgi suurema arvu – et tema andmetel on Hispaanias võidelnud 200–300 eestlast.¹⁷ Olgem ausad, Eestis polegi seda küsimust kuigi tõsiselt ja süvitsi käsitletud ega ole püütudki sõjas osalenute arvu konkreetset ja personaalselt välja selgitada. Ilmunud on peaaesjalikult mälestustel tuginevad raamatud.¹⁸

Eestis ilmus 1965. aastal endise NKVD-lase Vassili Riisi poolt koostatuna ja EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi sildi all ning samuti peaaesjalikult mälestustel baseeruv raamat „Hispaania tules“, mis tundub nõrgavõitu viis aastat hiljem Läti vastava asutuse väljaandega võrreldes. Viimases on fotod ja elulood, arhiiviviited ja dokumendid ning konkreetsete Hispaania kodusõjast osavõtnute elulood.¹⁹ Kuigi raamatule „Hispaania tules“ pidi Partei Ajaloo Instituudi kavade järgi tulema põhjalikum järg, selleni siiski ei jõutud. Miks? Seda võib ainult oletada. Hispaania kodusõjas osalenutest olid paljud juba eelnevalt sattunud Eesti riigiga pahuksisse. Valdav osa neist siiski poliitilistel põhjustel, mis Nõukogude korra esindajatele oli mõistagi aktsepteeritav ja meelepärane. Ent oli ka neid, kellel kriminaalne taust – hoidumine EV sõjaväeteenistusest, sulitegude pärast kohtuliku karistuse eest hoidumised, rahalised afäärid jne. Samas oli kodusõjalaste seas lihtsalt seiklejaid, märkimisväärne hulk meremehi, aga ka Prantsuse Võõrleegionist tulnuid. Seega Nõukogude korra tingimustes vastuvõetamatu kontingent, kellest ei saanud eelnimetatud põhjustel rääkida. Lisaks leidis selliseid, kelle NKVD ise trellide taha pani.

¹⁰ G. Orwell. Kummardus Katalooniale. Kupar, Tallinn, 2000, lk. 253.

¹¹ Riigi Teataja, 26.02.1937, nr. 17.

¹² V. S. Koppel, F. Kuisman, V. Koppel, R. Anderson. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 26.07.1938, nr. 30, lk. 4.

¹³ Viiekümne rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1.

¹⁴ Hispaania tules. Mälestusi ja dokumente fašismivastasest võitlusest Hispaanias 1936–1939. Tallinn, 1965, lk. 17.

¹⁵ L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60.

¹⁶ T. Erilaid. Kuidas Eesti hispaanlased said koju? – Õhtuleht, 20.05.2016.

¹⁷ A. Ammas. Hispaania pension eestlastele. – Eesti Päevaleht, 24.12.1998.

¹⁸ R. Ehrlich. Dolores ja Marianne. [mälestused] Tallinn, 1970; A. W. Alejandro. Ma langesin vangi Hispaanias. Ühe eestlasest ilmaränduri elust. [mälestused] Tallinn, 1989.

¹⁹ Borys Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty/Institut istorii partii pri TSK KP Latvii – filiaal Instituta marksizma-leninizma pri TSK KPSS. Riga, 1970, 560 lk.

Eestis pole peaaegu räägitud rahalisest küljest. Nõukogude kord on raiunud kui rauda ja rõhutanud ideoloogilist fašismivastast võitlust. Tegelikult, kui heita pilk finantsilisele poolele, siis ei pruukinud asjad hoopiski nii olla. Hispaania kodusõja ajal oli NSV Liidu peakonsuliks Barcelonas aastail 1936–1938 Vladimir Antonov-Ovsejenko. Tema täiesti salajaste dokumentide seas, mis 14.10.1936 saadetud NKVD-le, on juttu miilitsaüksuste tasustamisest. Antonov-Ovsejenko kirjutab nõnda: „Caballero²⁰ kehtestas absoluutselt absurdse kompensatsiooni miilitsale – kümme peseetat päevas, peale selle toit ja eluase. Hispaania talupojad teenivad oma raske tööga kaks peseetat päevas ja tunnevad end miilitsa palga peal väga hästi ning ei taha rindele minna.“²¹ Christopher Othen arendab seda teemat edasi, osundades välismaistele vabatahtlikele – et interbrigaadidelegi lubati 10 peseetat päevas.²² Küsimuse paremaks mõistmiseks on ajaloolane James Matthews tollased 10 peseetat paigutanud üldisemale skaalale. Ta kirjutab, et 10 peseetat (1.20\$) reameestele päevas tegi Rahvaarmee sõdurid üheks enim tasustatavateks reameesteks maailmas.²³ David Malet väidab, et miilitsale maksti 1936. aasta lõpuni 10 peseetat päevas palka, hiljem maksti seda interbrigaadidele ja regulaararmeele.²⁴

Püüdes eeltoodud näitajaid paigutada meile lähedasemale, Eesti mõõtskaalale, tuleks alustada meremeestest, kelle kontingent oli Hispaania kodusõjas osalenute üldhulgast märkimisväärne. Hispaania 300 peseetat oli 1936. aastal ümardatult ligilähedane 135 Eesti kroonile. Meremehe palgaks oli Hispaania kodusõja eel 86 krooni, kusjuures laevatoit selle juurde ei kuulunud.²⁵ Tuleb tõdeda, et Taani, Rootsi, Norra ja Inglise laevadel ulatus madruse palk 128–146 Eesti kroonini + prii laevasöök. Seega madrused, kes läksid sõtta, ei kaotanud rahaliselt esialgu midagi. Eesti laevadelt ärakaranud pigem võitsid. Hispaanias oli prii toit, riietus ja eluase ning pea samaväärne palk või suuremgi. Mõistmaks veelgi selgemini 300 peseeta/135 Eesti kroonist tasu, tooks mõned näited tollaegsest Eestist. Tegemist oli korraliku palgaga, nagu väga heal oskustöölisel, kesk- või kõrgema astme ametnikul või kõrgema astme kooliõpetajal. Sulane sai ühe krooni päevas. 100 krooni eest võis osta väga hea jalgratta, mis oli kõva sõna, 500 eest vanemapoolse auto.²⁶ Nüüd, kus üldine foon selge, tuleb kohe rõhutada, et see kõrge palk eksisteeris vaid sõja algupoolel. Hispaania peseeta väärtus hakkas 1937. aastast järsult langema, jõudes sõja lõpus sellisesse faasi, et selle eest ei saanud enam praktiliselt midagi. Hispaania kodusõdalased ise meenusid Eestisse naasmise järel 1939. aasta mais: „Kes peseetasid kogus, ei saanud nendest hiljem mingit kasu. Mitmel saabunulgi on kaasas Hispaania raha, mis nüüd pole aga sentigi väärt.“ Seevastu toitlustamist kiideti: „Hommikuti anti sõduritele kohvi piima ja suhkruga ning leiba. Lõunaks kas herne-, läätse- või turgioasuppi kord värsket, kord konserveeritud lihaga. Öhtuks jälle suppi ja mitmesuguseid putrusid. Lisaks harilikule päevatoidule said sõdurid veel kurke, mitmesugust puuvilja ja pool liitrit veini – *vino tinto*´t, samuti oma portsjoni tubakat.“²⁷

Ohvitseridel olid tasumäärad veelgi kõrgemad ja toitlustamine veelgi toekam.

²⁰ Francisco Largo Caballero (15.10.1869 Madrid – 23.03.1946 Pariis). Hispaania poliitik ja amatiühingutegelane. Hispaania sotsialistliku töölispartei (PSOE) liider. Oli 1936–1937 Hispaania peaminister. Lahkus 1939. a. Prantsusmaale, kus vangistati Saksa okupatsioonivõimude poolt ja viibis sõja lõpuni Sachsenhausen-Oranienburgi kontsentratsioonilaagris. Suri Prantsusmaal eksilil.

²¹ J. Simkin. Soviet Union and the Spanish Civil War. – <http://spartacus-educational.com/SPrussia.htm> – Vaadatud 16.08.2016.

²² C. Othen. Armed Tourists. – <http://www.brightreview.co.uk/ARTICLE-Armed-Tourists.html> – Vaadatud 08.08.2016.

²³ J. Matthews. Reluctant Warriors: Republican Popular Army and Nationalist Army Conscripts in the Spanish Civil War 1936–1939. Oxford University Press, 2012, lk. 107.

²⁴ D. Malet. Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflicts. Oxford University Press, 2013, lk. 228.

²⁵ Eesti merimehel on kõige viletsam palk Euroopas. – Majakas, mai 1935, nr. 27, lk. 2.

²⁶ Jaak Valge selgitav e-kiri autorile 12.08.2016.

²⁷ Viiekümne rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1.

Nii mitmedki eestlased tegid Hispaanias sõjaväelist karjääri. Alljärgnevalt sõjaväelistel aastametel edenenu:

Ohvitserid ja allohvitserid:

Kaptenid (5):

Leopold-Rudolf Betté – kapten

Karl-Eduard Hansson – kapten

Felix Kuusmann – kapten

Albert Must – kapten

Valter Vekman – kapten

Leitnandid (9):

Arnold Brenner – sanitaarleitnant

Richard Ehrlich – leitnant

Ferdinand Jehpe – leitnant

Boris Konstantjuk – sanitaarleitnant

Georg Koska – leitnant

Ralf Pikka – leitnant

Evald Saueauk – leitnant

Johann Heinrich Tamm – sanitaarleitnant

Arthur Edward Timpson – leitnant

Seersandid (9):

Igor Aier – seersant

Konstantin Allas – seersant

Viktor Feigin – seersant

Evald Kruusement – seersant

Aleksander Rudolf Põldmaa – seersant

Roman Rooberg – seersant

Heinrich Roog – seersant

Ferdinand Schmitte (ka Schmidte) – seersant

August Vakepea – seersant

Sõdurist kõrgemale auastmele tõusis üle 20 eestlast, mis moodustab Hispaania kodusõjas osalenutest veerandi.

Kümme aastat tagasi võtsin käsile Hispaania kodusõjas osalenud isikute väljaselgitamise, et teha ära Nõukogude ajaloolaste tegemata töö. Toona olid käepärast vaid EKP arhiivi materjalid. Sõelale jäi 56 eestlast.²⁸ Seega oleksid parteiajaloolased saanud nendele käepärase arhiivi kaudu ümardada arvu 100-ni ja olekski tõepärasele ligilähedane arv käes. Toonane infor-

Hispaania kodusõja päevil Valencias, Cuartel Almarante kasarmu juures. Vasakult: Evald Saueauk, Valter Vekman, Karl Hansson, Ralf Pikka, Voldemar Pärn, Johan Tamm (Johann Tamm). November 1938. Foto: ERAF.2.1.5926.1.

²⁸ P. Erelt. Eestlased rohelisteh mehikestena Hispaania kodusõjas. – Eesti Ekspress, 15.02.2015; V. Ohmann. Hispaaniast fašismivastases sõjast naasnud pandi NSV Liidus türmi – Tuna 2006, nr. 4, lk. 98.

matsioon ja allikaline baas rohkemat ei võimaldanud, ehkki mõõngem, parteiajaloolastel oli juurdepääs ka Moskva arhiividele. Ju siis tõde polnudki nii oluline kui ilus paisutatud arv. Minule kukkus aga sülle kena juhus. Reigo Rosenthal teatas mulle 8. märtsil 2015, et Venemaa Riikliku Sotsiaal-poliitilise Arhiivi kodulehel on saadaval andmed eestlaste kohta, kes osalesid Hispaania kodusõjas.²⁹ Täna sin Reigot ja kirjutasin, et seal on kattuvaid andmeid isikute kohta, kes juba avaldatud, kuid ka uusi nimesid. Lisasin, et andmestik vajab põhjalikumat süüvimist.³⁰

Süüvimine venis pea kahe aasta peale, sest tekkis mõte koostada Hispaania kodusõjast möödumise 80 aasta puhul üks seni põhjalikum andmestik seal osalenud eestlaste kohta. Lisaks Venemaa arhiivile ilmnes, et ka muus valdkonnas on edasiminekut. USA allikateks olid ALBA (*Abraham Lincoln Brigade Archives*) – Abraham Lincolni Brigaadi arhiiv³¹ ja USA-s surnud isikute kohta oli leida andmeid vastavalt internetilehelt.³² Kanadalaste Mackenzie-Papineau pataljoni sõprade ja veteranide kodulehel on küll vabatahtlike nimekirjad, kuid nende juures pole märgitud ei sünniaega, -kohta ega ka rahvust,³³ mistõttu eestlaste väljaselekteerimine on üsna keerukas. Seda enam, et selles üksuses oli üsna palju ka soomlasi. Hispaania vastavate arhiiviasutustega suhtlemise keerukus ilmnes 2016. aastal, kui üritasin välja selgitada August Vakepea saatust, kes ainsa eestlasena jõudis anarhistide üksusesse. Ühe isiku andmete nõutamine Hispaania kahest arhiivist vältas mitmeid kuid.³⁴ Tõhusaks abiks oli Tallinna Linnaarhiivis säilitatav aadressbüroo andmebaas, mis sisaldab andmeid Tallinna elanike kohta aastail 1909–1929, aga ka Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonna (varasemalt tuntud kui Perekonnaseisuarhiiv) ja Tallinna Perekonnaseisuameti toetav suhtumine. Ent siingi ilmnes tõsiasi, et kaugeltki mitte kõikide Hispaania kodusõjast naasnute edasise saatuse kohta ei leidunud andmeid. Eks oma osa võis etendada siin üsna pea alanud Teine maailmasõda ja sõjakaosest räsitud dokumentatsioonist andmete leidmine on omaette probleem.

Hispaania kodusõjas osalenud eestlaste nimekirja koostamisel on püütud kirja panna maksimaalselt nende kohta teada olevaid andmeid, kusjuures juurde on lisatud ka arhiivi- või infoallikad, kust andmed pärinevad. See võimaldab edaspidistel uurijatel andmeid täpsustada, täiendada, lisada uusi allikaid. Kahtlemata pole seegi andmestik sajabrotsendilise täpsusega ja ei saagi seda olla, kuid siiski reaalsusele ligilähedane. Andmed isikute kohta on äärmiselt ebaühtlased nii Eesti kui ka Venemaa arhiivides. Sageli on mõne mehe kohta vaid paar lauset. Äärmiselt tähelepanuväärsed on agentuurandmed, milliseid ilmsesti kogus kohapeal ehk Hispaanias Nõukogude julgeolek, aga ka hispaanlased ise. Mõne mehe profiil saab lausa hävitava, vahel aga ka muigeleajava hinnangu. Võitlejate hulgas oli ka tõelisi seiklejaid, kellest tundub huviäratavam Nikolai Uuring, kes Hispaaniast naasnuna jõudis astuda Pariisis lühikesse abiellu vürst Nelidovi tütre baleriini Jelizaveta Nelidovaga. Nikolai Uuring otsustas 1939. aasta juulis õnne otsida Nõukogude Venemaal, kuid arreteeriti ja sai piiri ületamise eest 10 aastat vangistust Magadanis. Sinna tema jäljed kadusidki. Õnneks oli tema NKVD uurimistoimikus märkmik, kus kirjas mitmeid Hispaania kodusõjas osalenute, teadmata kadunute ja hukkunute nimesid, kelle kohta muudes allikates mingit informatsiooni ei leidunud.

Võimaluse korral olen püüdnud märkida ära ka need üksused, kus keegi teenis, kuid need

²⁹ Venemaa Riiklik Sotsiaal-poliitiline Arhiiv: RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515. <http://sovdoc.rusarchives.ru/#showunit&id=250387;tab=img>. Vaadatud 08.03.2015–29.08.2016; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516 <http://sovdoc.rusarchives.ru/#showunit&id=250420;tab=img> (Siin tegin internetiviitidesse paranduse – õige on seal vahel number 250420, mille parandasin. Siis toimib internetiaadressina, ilmselt olen aadressil toimunud copy-paste meetodil, jättes parandamata tolle arvu). Vaadatud 08.03.2015–29.08.2016; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517. <http://sovdoc.rusarchives.ru/#showunit&id=250440;tab=img> Vaadatud 08.03.2015–29.08.2016.

³⁰ Reigo Rosenthali ja autori vaheline e-kirjavahetus 08.–09.03.1915.

³¹ <http://www.alba-valb.org/volunteers/browse>. Vaadatud 29.08.2016.

³² DeathFigures.com <http://www.deathfigures.com>. Vaadatud 29.08.2016.

³³ Canadian Volunteers in Spain 1936–1938. – <http://www.web.net/~macpap/volunteers.htm>. Vaadatud 29.08.2016.

³⁴ V. Ohmann. August Vakepea – eesti kommunistide Kopenhaageni mõrvatöö kadunud kaasosaline. – Tuna 2016, nr. 3, lk. 113.

Grupp Hispaania kodusõjast osavõtnuid Gursi laagris. 1939. Esimeses reas vasakult: Richard Ehrlich (Hispaania kodusõja ja parteiveteran), Minosa Bijoux (Haitilt). Teises reas vasakult: Johannes Sillenber, Boris Pihlak, Julius Pallonberg, Albert Must, Ralf Pikka, Georg Koska, Voldemar Pärn. Foto: ERAF.2.1.6379.1.

andmed on allikalisest baasist tulenevalt väga ebaühtlased. Pealegi liiguti üsna sageli ühest väeosast teise ja neid liikumisi jälgida on keerukas, sageli ka võimatu.

Nimekirja sai 92 nime, kelle kohta on vähemalt üks allikas. Soome kindral Bruno Fredrik Jalander oli Rahvaste Liiga rahvusvahelise kontrollkomisjoni juht, kes pidi loendama vabatahtlikke ja kinnitama nende rahvust. Ta oli andekas keelte peale ja suutis hõlpsasti vabatahtlikud keele järgi vastavasse gruppi paigutada.³⁵ Jalanderi hinnangul võis eestlasi olla Hispaanias üle saja. Toonane Päevaleht lisas sellele omapoolse arvamuse, et küllap olid Soome kindrali andmestikes ka need, kes teenisid mere- ja lennuväes, baasides ja mujal eriväeosades.³⁶

Artikli valmimise lõppfaasis õnnestus saada viimase aja uurimus, mis käsitleb läti vabatahtlike osalust Hispaania kodusõjas. Selle järgi osales Hispaania kodusõjas umbkaudu 200 lätlast.³⁷ Läti uurimuses ei suunduta siiski personaalselt Hispaania kodusõjas osalenute juurde, vaid analüüsitakse üldisemalt nende osalust sõjas. Artiklis on küll püüdnud räägitud läti juudi rahvusest vabatahtlikest, kuid ei leia kusagilt andmeid, kui palju neid arvuliselt üldse oli. Kirjeldatud on vaid ühe juudi soost doktori osalust Hispaania kodusõjas sanitaarüksuses. Omaette teemana on üles võetud läti naisvabatahtlikud, keda olnud kümnekond.³⁸ Eesti naiste osaluse kohta Hispaania kodusõjas puuduvad andmed, seevastu on teada, et juute oli kaks.

Lõppkokkuvõtteks võime konstateerida, et hetkeseisuga on teada 92 vabatahtlikku, kes otsustasid erinevatel põhjustel ja üksnes neile teadaolevatel ajenditel osaleda Hispaania kodusõjas. Mõistagi võis ja ilmselt osaleski eestlasi ka frankistide poolel, kuid nende kohta pole mingeid arhiivandmeid. Seega – see valdkond jääb ajaloo uurijatel paratamatult katmata.

Erik Elmann (vt. allpool) võttis Saksamaal viibides fašismivastasel üritusel sõna ja leidis, et Eestis ei saa Hispaania kodusõjas olnuid uurida, sest siin on peaaegu 20 aastat olnud võimul parempoolne valitsus. Olgu see artikkel kinnituseks, et vastava teema uurimisel pole takistuseks olnud ei parem- ega vasakpoolne valitsus. Küll oli aga takistuseks Nõukogude võim.

³⁵ M. Zuehlke. *The Gallant Cause. Canadians in the Spanish Civil War 1936–1939*. Missauga, Ontario, 2007, lk. 270.

³⁶ Viiekümne rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1.

³⁷ I. de la Torre. *Latvian volunteers in the Spanish Civil War*. *Humanities and Social Sciences Latvia*. Volume 24, Issue 1 (Spring-Summer 2016), lk. 51.

³⁸ *Ibid.*, lk. 62–66.

Hispaania kodusõjas osalenute nimestik

1. **Ahlberg, Heinrich** (11.02.1905 Virumaa Kiikla küla – ?), teadmata kadunud.
(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
2. **Aier, Igor** (24.05.1916 Narva – 11.02.1942 NKVD kinnipidamiskoht Suhhobezvodnojes NSVL-is). Soovis 1932. aastal astuda Kaitseliitu. Hispaania kodusõtta mahitas teda minema Prantsuse Lütseumi endine õpetaja Nigol Andresen. End internatsionaalsesse brigaadi registreerides kohtus ta Alfred Kaubiga, kellega koos sõitis hiljem Pariisi. Püreneede ületamise järel 1936/37. aastal viidi ta Figuerosse. Seal toimus esmane õppus. Edasi mindi rongiga üle Barcelona-Valencia Albacettesse, kus anti varustus ja vorm. Teenis XI Internatsionaalses brigaadis, Skandinaavia kompaniis (al. 12.02.1938 Skandinaavia pataljon). Skandinaavia pataljon viibis Terueli piirkonnas tükk aega. Osales ofensiivis Camposta sektoris Ebros juulis 1938. Candesa lähedal sai põrutada. Pärast kahekuulisi kursusi sai seersandi auastme. Hispaanias viibis ta 1938. aasta augustini, seejärel veebruarini 1939 Prantsusmaal. 14.02.1939 saabus ta Eestisse tagasi. 14.07.1939 ületas illegaalselt Eesti–NSVL piiri ja vangistati. Suri kinnipidamiskohas.
(ERAF, f. 25, n. 2, s. 45; ERAF, f.129SM, n. 1, s. 25242; V. Ohmann. Hispaaniast fašismivastastest sõjast naasnud pandi NSV Liidus türmi. – Tuna 2006, nr. 4, lk. 99–104; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
3. **Allas, Konstantin** (15.02.1911 Tallinn, Nõmme – märts 1938 Hispaania, Patea). Töötas Kadrioru pargis aednikuna. Oli üks esimesi eestlasi, kes Eestist Hispaaniasse läks, teele asus ta novembris 1936. Esmalt teenis XII Internatsionaalses brigaadis, Garibaldi-nimelises pataljonis ja võttis osa Guadalajara lahingust. Sai korduvalt haavata, kuid läks taas rindele. Seersant. Jäi teadmata kadunuks patrullis olles vahemikus 30.03.–03.04.1938 Aragoni rindel, Carpe sektoris.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 11; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 17, 261, 271; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
4. **Anderson, Ray** (25.08. või 09.1908 Lake City, Minnesota, USA – 06.04.1956 Kalifornia, USA). Eestlane Los Angelesest, Kaliforniast. Vanemad olid läinud USA-sse pärast 1905. aasta revolutsiooni. Jõudis Hispaaniasse 25.02.1938 laeva Manhattan pardal. Teenis XV Internatsionaalses brigaadis, Lincoln-Washingtoni pataljonis, MG kompaniis. Langes vangi, kus oli seitse kuud. Vahetati välja 22.02.1939. Saabus USA-sse 06.05.1939 laeva President Harding pardal. Asus elama Los Angelesi.
(<http://www.alba-valb.org/volunteers/ray-anderson>. Vaadatud 11.05.2015; V. Koppel. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 07.06.1938, nr. 23, lk. 4; M. Nukk. Ameerika eestlane seitse kuud Franco vangilaagri koledustes. – Uus Ilm, 23.05.1939, nr. 21, lk. 1, 6)
5. **Aprillius, Julius** (? – 1939 Hispaania). Ameerika eestlane, kapral. Esialgu jõudis ajakirjandusse teade, et teadmata kadunud. Uudislehe 13.12.1939 andmetel oli Julius Aprillius surnud.
(Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)

6. **Asur, Joosep** (Tallinn – detsember 1938 Hispaania, Terueli). Pärit Tallinnast. Langes jõulude ajal 1938 Teruelis.
(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)

7. **Betté, Leopold-Rudolf** *alias* Antonio Williams Alejandro (08.02.1907 Tallinn – 1962 Tallinn). L. Betté võitles algul interbrigaadides prantslaste-belglaste pataljonis ja hiljem Hispaania Vabariigi armee väeosades, mistõttu ei puutunud ta Hispaanias kokku teiste eesti ega nõukogude vabatahtlikega. Saabus Madridi 03.11.1936 esimese eestlasena. Teenis XI Internatsionaalses brigaadis, Pariisi Kommuuni nimelises pataljonis. Rühmaülem. Hiljem 153. segabrigaadi 2. pataljonis. Jaanuarist 1937 üksuses, mil nimeks *Columna Tierra y Libertad* (Maa ja Vabaduse kolonn). Kapten. Sai kergelt haavata Belchite juures Aragoonias. Oli ärasaadetavate välismaalaste kogunemiskohaks määratud Prins de Vallesi laagrisse Barcelona lähistel. Eestisse ei soovinud tagasi pöörduda. Prantsuse valitsus keeldus aga teda vastu võtmast. Esitas palve jätta teda mingisse hispaanlaste väeossa. Võeti aprillis 1939 francolaste poolt vangi ja oli pikka aega Hispaanias vangistuses. Saabus NSV Liidu Prantsuse saatkonna vahendusel 13.02.1956 Prantsusmaalt Tallinna. Ta põdes lahtist kopsutuberkuloosi ja paigutati ravile Pääsküla tuberkuloosihaiqlasse. Seal tutvus ta ühe kaashaigega ning abiellus temaga 22.05.1956. Leopold Betté maeti 12.12.1962 Tallinna Metsakalmistule, asukoht ei ole aga teada. Kalmistute andmebaasis on tema nime taga märge „hauaplatsi asukoht teadmata“. (Ma langesin vangi Hispaanias. Ühe eestlasest ilmaränduri elust. [mälestused] Antonio Williams Alejandro; [eessõna: K. Jaanson, järelsõna: H. Puurand], Tallinn, 1989, lk. 91, 99, 110, 125)

8. **Brenner, Arnold** (05.07.1909 Tallinn – 28.08.1941 Soome laht). Ametilt tüpograaf. Töötas Tallinnas Tõnismäe polikliinikus velskrina. Hispaanias kogutud agentuurandmetel: „Sanitaarleitnant. Sümpaatne inimene. Hea iseloom. Talle sümpatiseerivad rohkem sotsialistid kui kommunistid. Räägib, et teda huvitab kommunistlik liikumine, kuid seda pole näha. Vestlused olid kahtlevad. Tahtis astuda kommunistiks. On siin olnud vähe aega, ei ole jõudnud jälgida. Poliitiliselt on hästi arenenud. Aga üldhariduselt mitte.“ Järgevalt on Arnold Brenneri toimikus Viktor Feigini ja Heinrich Roogi positiivsed iseloomustused Brennerile. Eestis tagasi oli ta 1939. aasta lõpust. Sõja puhkedes evakueerus 28.08.1941 Tallinnast kaubalaevale Kasahstan. Laev sai tabamuse ja Brenner hukkus.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 16, 21–25; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 9; ERAF, f. 25, n. 2, s. 277; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 22, 32–33, 45, 219, 228)

9. **Busch, Richard** (17.02.1905 Virumaa Sõmeru vald – 1938 Hispaania). 07.05.1938 vabanes Eestis vanglast ja 18.07.1938 lahkus Eestist aurulaeval Estonia Stockholmi, kust läks edasi Hispaaniasse. Hispaanias kogutud agentuurandmetel: „Kõigiti tubli ja aktiivne seltsimees. Busch arvati Interbrigaadide delegatsiooni koosseisu Figueresis. See seltsimees ületas Hispaania-Prantsusmaa piiri jalgsi ja illegaalselt meie organisatsiooni abiga. Õppimistahteline. Omab kaunis häid oraatori võimeid.“ Kuulipildur-sihtur. Richard Busch langes lahingus mürsukillust saadud tabamuse läbi.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 28; ERAF, f. 25, n. 2, s. 277; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 147; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60)

10. **Duplevsky, Nikolai** (03.01.1917 Petseri – 17.04.2000 Tartu). 1935 lõpetas Petseri Gümnaasiumi. 1936 asus Tartu Ülikoolis majandust õppima. Õpingud jätkusid 1940. aastal, Hispaania kodusõjast naasmise järel. Kataloonia rindel oli reamees, sanitar ja kuulipildur. Teenis XI Internatsionaalse brigaadi õppepataljonis. XIII Jarosław Dąbrowski-nimelises brigaadis, Adam

Mickiewicz'i nimelises pataljonis. Hispaanias 01.05.1938–09.02.1939. Seejärel Prantsusmaal interneeritute laagris kuni 17.05.1939. Eestis tagasi sügisel 1939. Teise maailmasõja ajal Eesti Laskurkorpuses. Al. 1943 NLKP liige. Elas Tartus. 1951. aastal sai „süsteemilise joomise“ eest karistuse – kantud noomitus partei arvestuskaardile. 1960-ndatel ehitaja Tartumaal.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 31; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 13; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Vabatahtlikuna Hispaania kodusõjas. – L. Lauri. Kirjutamata memuaare. Perioodika, Tallinn, 1988, lk. 80–81; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 127, 136, 290; Tartu Maavalitsuse 2000. a. surmaakt nr. 404)

11. **Ehrlich, Richard** (17.02.1912 Vaida, Harjumaa – 08.08.1977 Tallinn). Eesti endine poliitvang. Jõudis Hispaaniasse 16.07.1937. Algul seersant, hiljem leitnant. Suunati esmalt partisan-õppepataljoni. Partisannina tegutses Saragossa-Terueli ümbruses, Estremaduras. Võitles Madridi kaitsel jm. 2. „Škoda“ grupi partisanüksuses. Agentuur: „Väga aktiivne noor klassivõitleja. Püüab hoolega tabada õiget proletaarlist võitlusjoont. Ajakirjanduslike võimetega. Oli Eestis pidevalt vaenujalal vangla administratsiooniga. Rekordiline kartsas käija. Richard Erlich sai oma hulljulguse tõttu hüüdnimeks „Hispaania Oleko Dunditš“.“ Eesti Vabariigi valitsuse otsusega 14.06.1939 võeti Eesti kodakondsus. Interneeritute laagris Prantsusmaal 1939–1941. 10.05.1941 jõudis NSVL-i. Suure Isamaasõja ajal partisan. Tegutses Pihkva, Novgorodi ja Valdai lähistel. Taastas oma kuuluvuse komparteeisse alles 1965. aastal, kuna Ehrlichi meelest Stalini ajal suhtuti põlgusega endistesse vabatahtlikesse võitlejatesse, kes sõdisid fašismi vastu Hispaanias. Personaalpensionär. Maetud Tallinna Metsakalmistule 11.08.1977.

Hispaania kodusõjast osavõtnud (vasakult) R. Ehrlich, R. Pikka ja E. Saueauk pärast mundrite kättesaamist. Albacete, juuli 1937. Foto: ERAF.2.1.6448.1.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 32, 36; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 76; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 10; ERAF, f. 1, n. 7, s. 9839, l. 84; ERAF, f. 25, n. 2, s. 299; ERA, f. 31. n. 3, s. 7999, l. 1, 5; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 22, 289; Eesti NSV ajalugu. III kd. Tallinn, 1971, lk. 356; L. Võime. No pasaran! – Vikerkkaar 1986, nr. 1, lk. 60; R. Ehrlich. Kuidas sõitsime Hispaaniasse? – Vikerkkaar 1986, nr. 1, lk. 61–63)

12. **Einberg, Leopold** (22.10.1913 Harjumaa Kloostri vald – 18.09.1938 Hispaania). Läks Hispaaniasse värvatuna EKP esindaja Dimitri Kuzmini poolt. Sõitis koos Johannes Sillenbergi ja Erik Ellmanniga Tallinnast 09.04.1938 Hispaania kodusõtta. XI brigaadi õppepataljon. XI Internatsionaalne brigaad, Ernst Thälmanni nimeline pataljon. Raskelt haavatuna suri Kataloonia rindel.

(ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 127, 198, 206; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa.)

13. **Einmann, Otto** (20.11.1904 – 1939/40 Prantsusmaa). Ametilt kingsepp. Jõudis Hispaaniasse veebruaris 1937. Reamees. Arvati 20. pataljoni 86. brigaadi I roodu (kompanii). Seejärel 3. suurtükiväegrupi võitleja. Agentuurandmete järgi: „Brutaalse iseloomuga. Seltsimehena keskmist laadi inimene. Poliitiliselt hästi arenenud. Tal on ka omamoodi õiglustunne. Soovib jääda siia Hispaaniasse, kuna on haavatud ja haige. Tahab saada omale pajukit. Inimene, kes kohe protesteerib, kui vähegi põhjust. Kord tahab siia, kord sinna. Poliitiline areng on keskmine. Oskab analüüsida teisi inimesi psühholoogiliselt. Õppida ei taha midagi, kuna polgus on tuberkuloos.“ Suri Prantsusmaal laagris.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 42–43; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 9; ERAF, f. 25, n. 2, s. 343; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 216)
14. **Einsild, Udo Aleksander** (20.08.1897 Tartumaa – 1957(?) Pariis). Vabadusristi kavaler. Salakaubaveo eest määrati 1920. aasta sügisel 6 aastat vabaduskaotust. Enne Hispaaniasse minekut elas Pariisis. Hispaanias hüüdnimi „habe“. Sai haavata Madridi all. Ühtedel andmetel olevat Pariisi tagasi jõudnud pärast Hispaania kodusõda.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 44–45; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 44, l. 163; Eesti vabatahtlikud Hispaanias. – Kommunist 1937, nr. 4 [ajalehe originaal – ERAF, f. 27, n. 6, s. 9, l. 174p.]; J. Pihlak (koostaja), M. Strauss, A. Krillo. Eesti Vabaduse Risti kavalerid. Viljandi, 2016, lk. 162)
15. **Eisen, Leopold** (11.09.1908 Tallinn – 1939 Prantsusmaa). Suri Prantsusmaal interneeritute laagris düsenteeriasse.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 47–49; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 215, 225; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpunud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
16. **Ellmann, Erik** (08.12.1918 Tallinn – 30.03.2013 Lüganuse, Virumaa). Ametilt kingsepp. Reamees. 50. pataljon. XIII Jarosław Dąbrowski nimeline brigaad, Adam Mickiewiczi nimelise pataljonis, 3. kompanii. Hispaanias 15.07.1938–09.02.1939. Agentuurandmete järgi: „Oli desertöör Ebro rindel, peeti kinni Hispaania politsei poolt Figueras. Pandi kuuks ajaks vangi. Ootab ärasõitu 15.11.1938. Poliitiliselt vähe arenenud. Õppida ei saa. Tahab õppida prantsuse keeles, kuid pole raamatut. Nõrga iseloomuga. Samuti veidi laisavõitu. Alati ükskõikne. Poliitiasi teda huvitab. Tahab elada juhuslikumat laadi elu. Varem tahtis sõita Eestisse, kuid nüüd Prantsusmaale, sest kardab trahvi, mis teda seal ees ootab. Inimesena on hea. Noor ja seetõttu poliitiliselt vähe arenenud. Kommunistid sümpatiseerivad. Soovib õppida, kuid siin ei saa, kuna ootab ärasõitu. Veidikest viisi on egoismi.“ Eestis tagasi 1939. aasta lõpust. 1940. aasta juunipöörde järel Rahva Omakaitstes, Toompea lossi valves. 21.07.1940 esitas avalduse komsomoli astumiseks. Mobiliseeriti juunis 1941 Punaarmee. Augustis Tallinnast evakueerimisel sai laev Erika tabamuse. Pärast viietunnist ulpimist Soome lahes leidis ta patrullkaater. 1945. aasta detsembrist NLKP-s. 1940–1950 NKVD-NKGB-MGB operatiivtöötaja Tallinnas, Moskvas, Leninsk-Kuznetskis Novosibirski oblastis, Leningradis, Petseris, Tartus ja Tallinnas Pagari t. 1 riikliku julgeoleku peamajas. Jõudis tõusta struktuuriüksuse juhiks. Teenistuse ajal riiklikus julgeolekus autasustati neljal korral medaliga. Seejärel oli mitmel juhtival kohtadel Eesti piimatehastes. 1978. aastal jäi pensionile. Käis Hispaania kodusõja 70. aastapäeva puhul Hispaanias. Teist korda kutsuti 2008. aastal Hispaaniasse. Viimane visiit Hispaaniasse oli 2011. aastal, mil Madridis avati internatsionaalsete brigaadide uus memoriaal. Hispaania mõjutustel hakkas Lüganusel viinamarju kasvatama. Saksamaal viibides võttis fašismivastasel üritusel sõna ja leidis, et Eestis ei saa Hispaania kodusõjas olnuid uurida, kuna pea 20 aastat on võimul olnud parempoolne valitsus.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 50–53; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 124–125; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 9; ERAF, f. 31, n. 1, s. 357; ERAF, f. 1, n. 6, s. 9863; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 14; Esbozo biográfico de Erik Ellman. – http://www.brigadasinternacionales.org/index.php?option=com_content&

view=article&id=453:erik-ellman-bio&catid=44:croni-bi&Itemid=82. Vaadatud:12.03.2015; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Vabatahtlikuna Hispaania kodusõjas. – L. Lauri. Kirjutamata memuaare. Perioodika, Tallinn, 1988, lk. 68. <http://www.comunistpartyofireland.ie/c-berlin.html> – Vaadatud 12.09.2016)

17. **Emeljanov Nikolai** (04.02.1900 Narva – 23.05.1981 Tallinn). Automehaanik. Teenis 1918. aastal Punaarmees. Punaarmee taandumisel Narvast sattus vangi. Olevat vangistatud soomlaste poolt ning vangis viibinud Naissaarel ja Vene tänaval. Seejärel Judenitši armees avio-mehaanik, mille järel Eesti armee teenistuses kuni 1923. aastani. Otsustas emigreeruda. Emigreerus 11.07.1924 Prantsusmaale ja seejärel Belgiasse. Elas 1926–1931 Aafrikas. Belgiast läks Hispaaniasse. Elas Eestist eemal faktiliselt kuni 1939. aastani, mil naasis Eestisse. Hispaaniasse läks Pariisist 22.12.1936 ning viibis seal kuni oktoobrini 1938. Esialgu XV brigaadis. Seejärel oli haige. XIII brigaadis, kust suunati juba Prantsusmaale. Hispaania KP liige 1938. aastast. Prantsusmaalt sai Eesti saatkonna kaudu passi ja sõitis läbi Rootsi Eestisse. Eestisse jõudis 16.02.1939. Läks Eestist salaja Nõukogude Venemaale 15.07.1939 koos naise Serafima, väikse poja (Vladimir snd. 1930) ja tütreaga (Nadežda snd. 1928). Arreteeriti. Piiriületuse eest määrati 1,5 aastat vangistust. Vabanemise järel töötas esitsa Novgorodis, siis evakueeriti Kirovi oblastisse, kus suri nende tütar Nadežda. 1947. aastal said abikaasa ja poeg Vladimir õiguse asuda elama Tallinna, seejärel sai ka Nikolai Emeljanov samasuguse õiguse. 1961. aastal töötas ühes automajandis autojuhina. Avalduste kaudu ENSV KGB-le üritas mais 1963 oma pensionistaaži suurendada. Tulemusteta.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 55–62; TLA, f. 1376, n. 1, s. 41 – Tallinna Aadressbüroo; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492, l. 22, 25, 36; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26096, l. 16, 100, 110; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26096jv., l. 45; Tallinna PSA 1981. a. surmaakt nr. 1388)

18. **Ende, Eberhard Heinrich** (01.12.1903 Tallinn – 16.07.1947 Oldenburg Saksamaa). 1924 lõpetas Reaalgümnaasiumi. 1924–1926 õppis Tartu Ülikoolis juurat. Väidetavasti astus 1922. aastal EKP-sse. 1929 lahkus Eestist. Elas Soomes, Saksamaal, ühe aasta töötas Belgias. Siis asus Prantsusmaale ja sealt Hispaaniasse. Agentuurandmetesse Hispaanias on kirja pandud, et tema minevik on segane, mistõttu interbrigaadide sõjaväeluure suhtub temasse ettevaatlikkusega. MOPR oli saanud 25.04.1941 teada, et Ende oli justkui osalenud 1919. aastal sõjas Punaarmee vastu. Hiljem võttis aktiivselt osa vapside liikumisest, mistõttu oli sunnitud Eestist põgenema. Hispaanias olevat üle läinud Franco poolele. Seega – kahtlane isik, kelle eest vastutada ei saavat. NSVL kodanik. Nikolai Uuringu märkmiku andmetel teenis juulis 1938 XI brigaadis, olevat tulistanud kuulipildujast alla francolaste lennuki ja jäänud ise lennuki rusude alla. Tegelikult langes francolaste kätte vangi. 1944 läks Saksamaale. Suri vabasurma. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 63–65; ERAF, f. 25, n. 2, s. 562; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204, l. 1; ERAF, f. 25, n. 2, s. 906, l. 4; Album Academicum Universitatis Tartuensisi 1918–1944; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; M. Nukk. Ameerika eestlane seitse kuud Franco vangilaagri koledustes. – Uus Ilm, 23.05.1939, nr. 21, lk. 6)

19. **Feigin, Viktor** (27.06.1910 Pihkva – 17.07.1941 Soome). Seersant, tankitõrjepatarei komandör. Sai lahingus haavata. Hispaanias räägiti temast kohati kui simulandist, kes vältis rinnet. Pataljoni komandör rääkis, et lahingute ajal Feigin närvises ega teadnud, mida teha: „Kuid tuleb öelda, et ta siiski täitis oma ülesanded. Vahel esines väikekodanlikke jooni. Seetõttu ei antud talle Hispaania kompartei piletit, mida peeti auasjaks. Seltsimeestel tema suhtes etteheiteid ei ole. Üldjoontes siiski vahetu seltsimees.“ Lasti Soomes maha kui Nõukogude luuraja-diversant, kes paisati langevarjurina 1941. aastal Eestist Soome.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 67–72; ERAF, f. 25, n. 2, s. 420; P. Erelt. Haruldased pildid: Eesti diversantide kuulsusetu retk Soome. – Eesti Ekspress, 07.12.2013; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Borcy Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty. Riga, 1970, lk. 123, 138, 141, 145–146, 181, 555)

20. **Hansson, Karl-Eduard** *alias* Bueno Sezar (02.10.1905 Valga – 08.10.1973 Tallinn, Metsakalmistu). 1924. aastal mõisteti Tallinnas „149 protsessil“ süüdi kommunistliku tegevuse eest ja määrati 10 aastat vangistust. Vabanes 1934 ja töötas Valga telliskivitehases laadijana. 1937. aastal läks legaalselt NSVL-i. Hispaanias maist 1937 veebruarini 1939. XIII Jaroslaw Dąbrowski nimelises brigaadis, Adam Mickiewiczi nimelises pataljonis, 129. interbrigaadis kuulipildujaroodus kapten. Hispaanias kogutud agentuurandmetel: „Sõjalisest küljest Hispaanias hea. 14.07.1938 omistati kapteni auaste. Kõik etteantud ülesanded täitis. Lõpphinnanguna võib öelda, et seltsimehe viibimine Hispaanias oli kasulik ja tema käitumine hea. Kõrgeima poliitilise tunnustusena sai Hispaania KP liikmeks.“ Mai–september 1939 oli Prantsusmaal Argeles interneeritute laagris. Eestisse tagasijõudnuna töötas torude isolatsiooni vabrikus lihviijana. EKP liige 1923. aastast. Hispaania KP liige 1937–1939. Rahva Omakaitse ülem juunist 1940. ENSV siseasjade rahvakomissari asetäitja kaadrite alal ja kaadrite osakonna ülem 01.09.1940–1941. 11. Haapsalu hävituspataljoni komissar 28. juunist 1941. EK(b)P Järvamaa komitee I sekretär 1944–1946. ENSV Siseministeeriumi miilitsavalitsuse poliit-osakonna ülem 15.03.1946–01.02.1948. ENSV Siseministeeriumi laste kodutuse ja järelevalvetuse vastu võitlemise osakonna ülema asetäitja 1948–1950, ENSV Siseministeeriumi lastekolooniate ülem 1950–1955 (vahepeal käis osakond mitmel korral ENSV Justiitsministeeriumi alluvuses, jäädes lõpuks ikkagi siseministeeriumi haldusalasse). Seejärel läks tööle põllumajandussektorisse. ENSV Rahvamajanduse Nõukogus. Personaal pensionär. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 78–90; ERAF, f. 1, n. 6, s. 4082; ERAF, f. 25, n. 2, s. 543; ERAF, f. 1SM, n. 1, s. 17094; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 15; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 17, 22, 33, 217, 289; Vabatahtlikuna Hispaania kodusõjas. – L. Lauri. Kirjutamata memuaare. Perioodika, Tallinn, 1988, lk. 78)
21. **Jehpe, Ferdinand** (1906 Viljandi – detsember 1937 Hispaania, Madridi sektoris, Villa Alba). Töötas maalrina, tegeles poksi ja maadlusega. Hiljem meremees. Seejärel söekaevur Belgias. Siis taas meremees. Läbis jalgsimatkal kõik Lääne-Euroopa riigid, hiljem süstal ka Eesti. Koos kahe kaaslasega (Aleksander Schmidt, Elmar Kuuskler) sõitis Berliini olümpiale süstaga. Hispaania kodusõtta läks 1937. aasta algul. Sai haavata Guadalajaras, Madridi rindel. Lahinguliste teenete eest ülendati kevadel 1937 leitnandiks. Viimane kiri saabus kodustele Hispaaniast Eestisse 04.08.1937. (ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 7–10; ERA. Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 273–375; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Eesti vabatahtlikud Hispaanias. – Kommunist 1937, nr. 4 [ajalehe originaal – ERAF, f. 27, n. 6, s. 9, l. 174p.]; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
22. **Jõe, Neeme** (01.10.1913 Riia – 17.09.1938 Hispaania, Corbera sektor, Ebros). Vanemad asusid aasta pärast lapse sündi elama Sindisse. Õppis Sindi algkoolis ja seejärel Pärnu gümnaasiumis. Töötas Sindi tekstiilivabrikus. Lahkus Tallinnast 19.08.1937 Stockholmi ja sealt edasi Hispaaniasse. XI Internatsionaalne brigaad, Edgar André pataljon. Agentuur: „Hea reamees. Napsitaja. Temast võivat saada hea antifašist. Langes hommikul üksiku mürsu läbi. Seltsimehed matsid ta kivivaremete alla. Langes Corberas, Ebros.“ Nikolai Uuringu märkmiku järgi Candessa sektoris Ebros. Vististi viimane langenu eestlaste seas. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 20; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 4; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 19, 171, 246, 275–276; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)

23. **Karu, Hans** (26.08.1910 Holstre Viljandimaa – suvi 1941 Soome). Ametilt kingsepp. Oli elanud mitu aastat Prantsusmaal ja teeninud Prantsuse Vöörleegionis Alžeerias (1935–1938). Jõudis Hispaaniasse 18.01.1938. Hispaanias oli reavõitleja, reamees. XI Internatsionaalne brigaad, 2. pataljon. XIII Internatsionaalne brigaad. Hispaanias kogutud andmetel hea, distsiplineeritud võitleja. 1938. aastal jäi talle tehnilistel põhjustel välja andmata Hispaania kompartei pilet. 1939. aasta sügisest oli Prantsusmaal interneeritute laagris. Püüdis põgeneda Argeles sur Mer´i laagrist, tabati ja toodi tagasi. „Vastuseise NSVL-i sõiduks ei ole.“ 01.10.1940. (Vilkov, Fjodorova, Kominterni esindajate andmeil) NSVL-i jõudis 15.03.1941. 1941. aasta suvel paisati langevarjurina Eestist Soome ja lasti seal maha kui Nõukogude luuraja-diversant. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 149–153; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 9; ERAF, f. 25, n. 2, s. 840; P. Ereht. Haruldased pildid. Eesti diversantide kuulsusetu retk Soome. – Eesti Ekspress, 07.12.2013; ERA, f. 1682, Meremeeste kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 163, 219, 228)
24. **Kaubi, Alfred** (14.11.1917 Saaremaa Pärsamaa vald – suvi 1938 Hispaania, Mora de Ebro). Lõpetas Kuressaare Tööstuskooli, töötas mehaanikuna. Meremees laeval Naissaar. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 110; ERAF, 1SM, n.2, s. 27984, lk. 58; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; ERA, f. 1682, Meremeeste kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 268; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
25. **Keelman** – teadmata kadunud.
(Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
26. **Kesker, Rudolf** (? – ?). Tadmata kadunud.
(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
27. **Klammer, Johannes** (18.08.1910 Rakvere – juuli-august 1937 Hispaania, Madridi sektor, Brunete all). Tekstiilitöeline. Sõitis juuni lõpul, juuli algul 1937 Helsingi kaudu Hispaaniasse. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 118; Eesti NSV ajalugu. III kd. Tallinn, 1971, lk. 356, 721; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Johannes Klammer langes Madridi all. – Rahva Sõna, 08.10.1937, nr. 34, lk. 3; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht. 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
28. **Kokka, Erich** (? – 1939 Hispaania). Kapral. Esialgu teadmata kadunud, Uudislehe andmeil surnud.
(Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
29. **Kolk, Voldemar** (21.01.1914 Sindi, Pärnumaa – ? Hispaania.). Madrus. Hispaanias XIII brigadis, tankitõrjepataljonis. Agentuurandmete järgi: „Hea seltsimees rindel ja siin. Töötas ja õppis väga hästi. Viimasel ajal räägib, et ei taha Eestisse sõita, kuna seal ootab teda vangla ja töötü olukord. Loodab, et võib-olla kompartei annab võimaluse poliitteadmiste omandamiseks. Hea iseloomuga. Ei joo palju alkoholi. Vastuseisu NSVL-i sõiduks polevat. Langes vangi Kataloonias, asub Burgoses. 1939. a. Bilbaos. Hispaanlaste hinnanguil oli kangelaslik.“ (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 120–121, 127–129; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8, 10; ERAF, f. 25, n. 2, s. 906; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204, l. 1; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1394, l. 3p.; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 246; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania

kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)

30. **Konstantjuk, Boris** (19.06.1914 Tallinn – 04.06.1938 Hispaania, Terueli sektor, Linares de Mora küla.). Tartu Ülikooli farmaatsiatudeng. Lahkus Eestist 15.02.1937 Helsingisse. Tšehhi viisaga olevat kohale jõudnud. Hispaaniasse saabus 18.04.1937. Sanitaarleitnant. Sai mürsukillust 12.07.1937 kergelt haavata. Veebruarist 1938 129. Internatsionaalses brigaadis, Dimitrovi-nimelises pataljonis. Langes Aragoni rindel mürsukillu tabamusest. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 11; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 2; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Boris Konstantjuk langes Hispaanias. – Rahva Sõna, 09.09.1938, nr. 35, lk. 3; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. Postimees, 17.06.2006; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäletult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Album Academicum Universitatis Tartuensia 1918–1944; V. V. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 06.09.1938, nr. 36, lk. 6; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 107, 116–118; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 59–60; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
31. **Koppel, Valentine** (10.03.1903 – aprill 1938 Hispaania, Candessa sektor, Villa Alba). Mere- mees. 28.12.1923 oli mootorpaadil Ost. Siis aurulaeval Lucie. 09.01.1924 lahkus New Yorgist teadmata kuhu. Hispaaniasse läks 19.01.1938 aluse President Roosevelt pardal. XV Internatsionaalses brigaadis, Mackenzie-Papineau pataljonis, Inglise pataljonis, Lincoln pataljonis ja 24. pataljonis. Kapral. Esialgu kuulutati kadunuks, hiljem hukkunuks. (V. S. Koppel. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 02.08.1938, nr. 31, lk. 3; V. S. Koppel, F. Kuusman, V. Koppel, R. Anderson. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 26.07.1938, nr. 30, lk. 4; Need neli hõbedast nime. – Uus Ilm, 09.08.1938, nr. 32, lk. 3; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; <http://www.alba-valb.org/volunteers/valentine-diaz-garcia-koppal>. Vaadatud 19.05.2015; TLA, f. 1376, n. 1, s. 108 – Tallinna Aadressbüroo; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
32. **Korts** – (? – 1939). Lennuki kuulipildur. Rahutu hingega väliseestlane. Oli olnud uksehoidja Brüsselis, kelner Ostendees, maaler Prantsusmaal, langevarju proovihüppaja Itaalias. Halvematel aegadel meremees. Langes ühel viimasel lennuretkel Madridist Aafrikasse. Lenduriks oli prantslane, lennuki kuulipilduriks Korts. (Kuulipildur Korts. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4, 8; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
33. **Koska, Georg** *alias* Hans Klimberg (01.11.1895 Narva – 1940 Prantsusmaa). Ametilt müürsepp. 1924–1935 oli kommunistliku tegevuse eest vangis. EKP liige al. 1924. Detsembris 1935 läks Eestist NSVL-i, kus hakkas kasutama varjunime Hans Klimberg. Öppis Rahvusvahelises Lenini Koolis suurtükiasjandust 1937. aastani, kust läks Hispaania kodusõtta. Hispaaniasse jõudis 23.06.1937. Slaavi süürtükiväegrupis, hiljem 45. diviisi suurtükiväeosas. Patarei ülema abi. Leitnandi auastmes 09.08.1937. Agentuurandmete järgi: „Poliitilises ja tehnilises mõttes haritud isik. Töötab enda kallal. Suurtükiväeasjanduse hea ülevaataja. Omab autoriteeti. Puudusena: suhtub inimestesse, kes ei täida oma sõjalisi ülesandeid, vaoshoitult. Halb organisaa- tor.“ Eesti Vabariigi valitsuse otsusega 14.06.1939 võeti temalt Eesti kodakondsus. 1939. aastast Prantsusmaal interneeritute laagris. Hukkus ilmselt Prantsusmaalt vangilaagrast põgenemisel. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 92–109; ERAF, f. 25, n. 2, s. 917; ERA, f. 31. n. 3, s. 7999, l. 2, 5; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 154, 163–164, 216; Borey Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty. Riga, 1970, lk. 206, 206, 542)
34. **Kruusement, Evald** (25.12.1905 Narva – 1938 Hispaania). Evald Kruusement tegutses USA-s, kuid Hispaania kodusõtta läks Eesti kaudu. Varem tennis Võõrleegionis. Seersant.

Kuulipildur. 1937. aastal sai käest haavata. Teenis enne langemist XV Internatsionaalse brigaadi Mackenzie-Papineau pataljoni staabis. Kaitsevanem. Auastmelt kapral. Olevat vangi sattunud või teadmata kadunud. Ray Andersoni andmeil francolaste käes vangis. Uudislehe teatel vangis Bilbaos. Uus Ilm teatab siiski hukkamisest.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 154; ERAF, f. 25, n. 2, s. 938; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204, l. 1; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1394, l. 3p.; V. Koppel. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 07.06.1938, nr. 23, lk. 4; V. S. Koppel, F. Kuusman, V. Koppel, R. Anderson. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 26.07.1938, nr. 30, lk. 4; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Evald K[ruusement]. Eesti vabatahtlikud Hispaaniast. – Uus Ilm, 28.08.1937, nr. 52, lk. 4; Langenud sm. Kruusemendi viimased kirjad. – Uus Ilm, 02.08.1937, nr. 52, lk. 3; M. Nukk. Ameerika eestlane seitse kuud Franco vangilaagri koledustes. – Uus Ilm, 23.05.1939, nr. 21, lk. 6)

35. **Kusti, Jaan** (27.08.1885 – ?). Meremees. Hispaaniasse läks Belgiast.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 156)

36. **Kuusmann, Felix** (USA-s ka Kusman või Kuzman) (26.03.1909 Tallinn – juuli 1983 New York). USA eestlane New Yorgist. Elas enne USA-sse asumist aastaid Brasiilias ning seilas merd Brasiilia ja Argentina vahet. New Yorki läks 1929 ja oli sealsetel laevadel meremees kuni 1936. Samal aastal läks Prantsusmaale ja sealt edasi Hispaania kodusõtta. Jõudis Hispaaniasse märtsis 1937. Nooremleitnant, jõudis kapteni auastmesse. Teenis XV Internatsionaalses brigaadis, Washingtoni pataljonis; Lincoln-Washingtoni pataljonis. 3. kompanii ülema käsundusohvitser. Teenis Quintos, Belchites Medina kaitsel. Hispaania KP liige oktoobrist 1937. Oli märtsis 1938 Pariisis ravil. USA-sse tagasi jõudis 13.09.1938 Normandie pardal „jänesena“. New Yorgis oli sotsiaaltöötaja ja Põhja-Ameerika hispaanlaste abistamise komitees 1941. Ühinenud antifašistliku pagulaskomitee organisator 1942–1949. 1940. aastal läbis USA armee militaarkontrolli, arvati reservi, kuid teenistusse ei võetud. Oli FBI huviorbiidis poliitilise tegevuse tõttu 1942–1963.

(ALBA – Abraham Lincoln Brigade Archives – <http://www.alba-valb.org/volunteers/felix-kusman>. Vaadatud 21.04.2015; The Social Security Death Index <http://www.deathfigures.com/index.php?q=Kusman>. Vaadatud 21.04.2015; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 238; F. Kuusman. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 26.07.1938, nr. 30, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 859, l. 42–55; V. Koppel. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 07.06.1938, nr. 23, lk. 4)

37. **Kütt** – teadmata kadunud.

(Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)

38. **Laane, Ants** (? Hispaania). Tadmata kadunud.

(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa, järelevalvetoimik, l. 15)

39. **Lange** – teadmata kadunud.

(Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)

40. **Lask** – Olevat olnud 1938. aasta kevadel koos Kruusemendiga kanadalaste seas, teistest ameeriklastest eraldi.

(V. Koppel. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 07.06.1938, nr. 23, lk. 4)

41. **Leesik, Karl** *alias* Armand Kisell (16.03.1910 Tartu – 1941 langes Eestis). Piimandustöeline, võitegija. 1927–1930 lühikest aega Kaitseliidus Lihulas, Tartus, Valgamaal. Poliitilise tegevuse eest vangistati. Vabanes 08.05.1938. Sõitis Hispaaniasse Eestist 21.06.1938 Taani kaudu. Saabus kohale augustis 1938. Hispaanias reamees. XIII Jarosław Dąbrowski nime-

lises brigaadis, Adam Mickiewiczi nimelises pataljonis, 3. kompaniis, 2. pataljonis. Eestisse pöördus tagasi 14.08.1939. Karl Leesiku sõnul: 21. juuli 1940. aasta riigipöörde tegi ta kaasa talle antud korralduste ulatuses. 1941. aastal osales võitluses Saksa vägede vastu ja langes. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 5; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 115–117, 119, 158–161; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 10; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1011; ERAF, f. 5, n. 2, s. 371; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 189; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Vabatahtlikuna Hispaania kodusõjas. – L. Lauri. Kirjutamata memuaare. Perioodika, Tallinn, 1988, lk. 69)

42. **Lorentson, Alfred Voldemar** (25.02.1917 Tallinn – august 1941 Soome laht). Ametilt kinomehaanik. Lahkus Eestist Stockholmi 14.08.1937. Soovis sõita Hispaaniast Rootsi. Tädi elas Venemaal. Sai Levantes haavata tankitõrjemürsust. Saabus Eestisse tagasi 23.05.1939. Rahva Omakaitse liige al. 1940. Evakueerus 28.08.1941 Tallinnast kaubalaeval Kasahstan. Laev sai tabamuse ja Lorentson hukkus.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 162–166; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 219)

43. **Luts, Artur** (1900? – 22.02.1938 Hispaania, Madridi lähistel). Meremees. Langes tankiroodu ülemana Madridi all.

(Tankideroodu ülem Luts. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa, järelevalvetoimik, l. 15)

44. **Maaslieb (ka Maslieb), Osvald** (23.12.1918 Rakvere – 23.01.2003 Tallinn). Ametilt tsinkograaf. Sõitis 15.07.1938 Tallinnast Stockholmi. Reamees. XIII Jarosław Dąbrowski nimelise brigaadis, Adam Mickiewiczi nimelises pataljonis, 3. kompaniis, 50. pataljonis. Agentuurandmete järgi: „Täidab oma ülesandeid meeleldi. Poliitilist arusaamist pole. Ei huvitu poliitikast. Deserteerus (põgenes) koos oma kaasmaalase Erik Ellmaniga Ebro rindel. Halva iseloomuga. Väga suur salatseja. Samuti väikekoodanliku ja koodanliku kalduvusega. Alati ei rääkinud tõtt. Poliitiliselt vähearenenud.“ Eestis tagasi 1939. aasta lõpust. 1960-ndatel aastatel oli trükikojas „Kommunist“ tsinkograaf. Parteisse ei astunud. Maetud Rahumäe kalmistule 28.01.2003.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 1–5; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 17; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 180–181, 291; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Vabatahtlikuna Hispaania kodusõjas. – L. Lauri. Kirjutamata memuaare. Perioodika, Tallinn, 1988, lk. 68)

45. **Matsov, Nikolai** (09.10.1906 Tallinn – ?). 1939. aastal jõudis Hispaaniast tagasi Eestisse.

(Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)

46. **Meimer, Georg** – Prantsuse kodakondsusega eestlane. Sõdis Hispaanias lendurina. Pages pärast Hispaania kodusõda Alžeeriasse.

(Esimesed andmed langenutest, haavatutest ja kadunutest. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4)

47. **Michelson, Arnold** (02.11.1912 Pärnumaa Tali vald – ?). Oli Sindis tekstiilitöeline. 45. Divisjonis. Reamees. Agentuur: „Poliitiliselt nõrgalt arenenud. Poliitika vastu huvi ei tunne. Purjutab. Sümpaatne seltsimees kaaslaste arvates. Tahtis kogu aeg koju minna, kuna Eestisse jäi pruut. Õppida ei tahtnud. Teda ei huvitanud koosolekud. Apoliitiline. Tõsine.“ Eestis tagasi 1939. aasta lõpust.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 8–9; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)

48. **Mihkelsoo, Ain** (Sindi – 1941 Eesti). Sindist asus teele Hispaaniasse koos Paul Taliga 17.02.1938. Kohale jõudsid 03.03.1938. Sai haavata Ebro rindel. Pöördus Eestisse tagasi kevadel 1939. 1940. aastal asus Pärnus tööle miilitsasse. Hukati sakslaste poolt.

(Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 246–247; Borey Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty. Riga, 1970, lk. 155, 546)

49. **Must, Albert** *alias* Oskar Kellerson (10.04.1900 Virumaa Palu küla – 19.07.1946 Tallinn). EKP liige al. 1923. Oli revolutsioonilise tegevuse pärast 1924–1934 vangis. Läks legaalselt 1935 NSVL-i. Rahvusvahelises Lenini Koolis õppis sõjandust. Lõpetas kooli 22.02.1937. Suunati Hispaaniasse, kuhu jõudis 12.04.1937. Oli 30. diviisis, 27. diviisis. 18. armee korpus (sõjakool). Auastmelt leitnant. Aprillis 1938 sai kapteni auastme. Oli põhiliselt sõjaline instruktor 131. ja 146. brigaadis. Viidi üle 27. diviisi 123. brigaadi, kus võttis osa lahingutest. Seejärel määrati laskeasjanduse õppejõuks 18. korpus kooli. Lõpuks 60. diviisis. Agentuur: „Pärast Hispaania kompartei pileti andmist 1938. a. novembris jälgisime teda hoolega. Tuleb tunnistada, et tema käitumine oli hea.“ Eesti Vabariigi valitsuse otsusega 14.06.1939 võeti temalt Eesti kodakondsus. 1939. aastal oli Prantsusmaal interneeritute laagris, mille kohta parteikomitee andis 17.10.1939 positiivse hinnangu. Eesti saatkond Pariisis andis 03.08.1940 teada, et Eesti valitsuse poolt on talle antud tagasi Eesti kodakondsus. Eestisse jõudis mais 1941. EK(b)P KK org.-instrueerimisosakonna instruktor 1941–1942. Eriotstarbelise rühma komissar 1942–1943. Eesti Partisaniliikumise Staabis 1943–1944. EK(b)P KK org.-instrueerimisosakonna instruktor 1944–1946. Märtsis 1946 hakkas kompartei huvi tundma tema venna vastu, kes teenis Saksa sõjaväes ja pages Läände. 22.07.1946 suri kõhuvähki ja on maetud Tallinna Siselinna kalmistule.
- (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 111–114; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 12–19; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1152; ERA, f. 31, n. 3, s. 7999, l. 2, 5; ERAF, f. 1, n. 6, s. 2169; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 16–17, 22, 45, 136, 160, 164, 228–229, 287)
50. **Männik, Olev** (Tartu – 1938 Hispaania, Mora de Ebro). Pärit Tartust. Teenis XIV brigaadis. Langes Mora de Ebro.
- (ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
51. **Naeris, Karl** (Tallinn – 1938 Hispaania, Camposta sektor, Mora de Ebro). Pärit Tallinnast. Teenis XIV brigaadis.
- (ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
52. **Neio, Johann** (29.01.1916 Liepāja, Läti – 24.05.1983 Tallinn). Saabus Hispaaniasse mais 1938. Teenis XI Internatsionaalse brigaadi õppepataljonis, XI Internatsionaalses brigaadis, 3. pataljonis. E. Thälmanni nim. pataljonis side alal. Reamees. Hiljem kapral. Agentuurandmete järgi: „Oma ülesandeid täidab hästi. Ei näidanud erilist huvi poliitiliste küsimuste vastu. Seltsimehena väga hea. Korralik distsiplineeritud sõdur. Kergelt laseb end tõmmata halba seltskonda. Tormakalt kapriisne. Eetiline, vaoshoitud inimene. Mõtetes oli utopistlikku kalduvust. Oli alati kuidagi selline mõtliku olekuga karakter. Samuti protesteeris alati seal, kus oli vähegi põhjust rahulolematuseks. Hea seltsimees, kel oli palju energiat kultuuritööle kulutamiseks. Oli vähekest viisi kalduvus suurushullusele. Püstitas enda kohta küsimuse alati nii, et ta ei suuda ja ei oska midagi. Kuid see oli selleks, et ta ootas enda kohta kiitust. Püstitas alati ka rahvusküsimusi. Tähtis alati austust oma rahvusele, kuid ise ei mõelnud, mida oleks vaja teistele rahvustele. Ei taha siin XIII Jarosław Dąbrowski nimelises brigaadis olla. Tahab sinna, kus oli enne. Hea inimene oli, kuid mitte hea seltsimees. Hispaania komparteis polnud kompromiteerivaid materjale Neio kohta, mistõttu polevat alust NSVL-i sõidust keeldumiseks. Hispaanlaste hinnanguil vapper, aga apoliitiline.“ Kinni peetud NKVD poolt aprillis 1940 Eesti-Vene piiri ületamisel. NKVD Erinõupidamise otsusega 15.03.1941 määrati 5 aastat vabaduskaotust. Karistuse kandmise alguseks loeti aprill 1940, mil arreteeriti. Pärast pikki veenmisi Orjoli sõjakomissariaadis õnnestus tal 1945. aastal saada Punaarmee, Eesti Laskurkorpusesse. Demobiliseerus 1946. Seejärel tööline Pärnus. Astus NLKP-sse 1965. Elas Vändra kandis.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 21–24; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8; ERAF, f. 147, n. 50, s. 76, l. 7; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1182; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 11–12; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 127, 290; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 18; ERAF, f. 136SM, n. 1, s. 37533; Borcy Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty. Riga, 1970, lk. 155, 548)

53. **Olup, Osvald-Friedrich** (12.10.1909 Tallinn – ? Hispaania). Oli 19-aastaselt Eesti Panga jooksupoiss. Plaanis 1928. aastal Brasiiliasse sõita, kuid ei jätkunud raha. Tuli Riia kaudu Tallinna tagasi. Läks Hispaaniasse 19.08.1937 Valga piiripunkti kaudu. Langes vangi Terueli all. 1938. aastal kirjutas sugulastele, et sattus Franco kätte vangi. Aadressiks oli Saragossa. Viimati pöördus ta 08.06.1940 kirjaga Punase Risti poole, kus teatas, et vajab raha ja riideid. Esitas Eesti välisministeeriumile palve kodumaale tagasi pöörduda.

(ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204; ERAF, f. 25, n. 2, s. 906, l. 3; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 261; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 261)

54. **Pallonbert, Julius** (1911 – ?). Alaealisena istus kinni kui vargapoiss. Meremees. Enne Eestist lahkumist töötas Vigastatud Sõjameeste Ühingu mööblikojas. Saabus Hispaaniasse 27.05.1938. Teenis 45. divisjonis, 3. kompaniis. Reamees. 1939. aastal sai raskelt haavata ja viibis Prantsusmaal Mazament'i linnakeses ravil. Maikuu 1940 Prantsusmaal interneeritute laagris.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 30–33; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1226, l. 30–31; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 162; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Kreenholmi noormees sai Hispaanias haavata. – Uus Eesti Narva Uudised, 10.03.1939, nr. 56, lk. 1)

55. **Palu, John** (19.09.1907 Kihnu – 14.05.1977 Kihnu). Tisler. Läks USA-sse 1930. aastal. Oli New Yorgis juhutöödel. Saabus Hispaaniasse New Yorgist. Hispaanias viibis veebruarist 1937 veebruarini 1939. Reamees. XV Internatsionaalses brigadis, Lincolni pataljonis. Suurtükiväe angloameerika 35. patarei 4. grupis. 24.08.1937 sai Saragossa rindel vasakust jalast haavata. Kaasvõitleja Felix Kuusmann saadeti juba enne lahingut teise väeossa. Hispaanias kogutud agentuurandmetel: „Sõdurina käitus normaalselt, distsiplineeritult. Mis puutub poliitilist tegevust, siis selles suhtes oli raskusi, kuna ei mõistnud hispaania keelt. Prantsusmaa vangilaagrist pöördus tagasi USA-sse, kus leidis juhuslikke töid.“ Uudisleht trükkib tema nime vigasena, väites, et Ameerikasse tagasi naasis 1939. aastal Johannes Palu. Tegelikult viibis John Palu Prantsusmaal interneeritute laagris, kust põgenes Põhja-Aafrikasse ja viibis kuni 1940.

John Palu Hispaania kodusõjas. Albacete. 03.04.1938.
Foto: ERAF.9595.1.17-18.

- aasta juunini Marokos. 1940 USA KP liige. 1950. aastal pöördus Eestisse tagasi. Töötas Kih-nus kalurina. NLKP-s al. 1960. 1963. aastast taotles korduvalt, ent tulutult personaalpensioni. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 38–46; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 10; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1227; ERA, f. R-16, n. 3-k, s. 1130; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 19; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 291; J. Palu. Eesti vabatahtlikud Hispaanias. – Uus Ilm, 19.10.1937, nr. 42, lk. 2, 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 959, l. 69)
56. **Pihlak, Boris**. Esines pseudonüümi all Bob Johanson (14.06.1918 ? – 1940 Prantsusmaa). Madrus-mehhaanik. Lahkus salaja 1938. aasta jaanuaris Eestist. XI Internatsionaalne bri-gaad, 42. pataljon. Agentuurandmete järgi: „Joodik. Kergemeelne, kaldub aferismile. Puudub omadus olla seltsimees. Desertöör. Ootab ärasõitu 15.11.1938. Käitumine Hispaanias keskmine, poliitika vastu huvi ei tundnud. Omab kalduvust muret tunda pigem oma kui kollek-tiivsete küsimuste vastu.“ Champ de Argeles’ laagris Prantsusmaal 1939. aastal. Vastuseisu NSVL-i sõidule 01.10.1940 pole. Boris Pihlak astus siiski vabatahtlikuna Prantsuse armeesse. Oli Maginot’ liinil. Jäi kadunuks. (Vilkov, Fjodorova, Kominterni esindajate andmed). (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 8–10; ERAF, f.25, n. 2, s. 231; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 162; Elu Prantsuse koonduslaagris. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4)
57. **Pikka, Ralf** (08.12.1909 Virumaa Roela vald – juuli 1941 Pärnumaa). Tööline, kivilõhkuja. Eestist lahkus 22.05.1937 Stockholmi. Hispaaniasse jõudis 16.07.1937. Reamees. Sai kiirelt leitnandiks. Juulist 1937 14. korpuse partisanigrupis, koos Richard Ehrlichiga. Ülesandeks sildade, rongide, autode purustamine. Maist 1938 Interbrigaadi 3. (Saksa) suurtükiväe-grupis. Eesti Vabariigi valitsuse otsusega 14.06.1939 võeti temalt Eesti kodakondsus. Saabus Eestisse 10.05.1941. Pärnu hävituspataljoni liige. Langes juulis 1941. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 52–59; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1254; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; ERA, f. 31, n. 3, s. 7999, l. 1, 5; Tartu Kommunist, 13.05.1941, nr. 110; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; R. Ehrlich. Kuidas sõitsime Hispaaniasse? – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 61–63; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 22, 44, 50, 90, 160, 162, 178, 219, 277–278)
58. **Prooses, Endel** (08.08.1918 Tallinn – august 1943 Eesti). Reamees, sanitar. Teenis XI Internatsionaalse brigaadi õppepataljonis. XI Internatsionaalses brigaadis, 43. Ernst Thälmanni nimelises pataljonis, XIII Internatsionaalses brigaadis, 41. pataljonis. Agentuurandmete järgi: „Oma ülesandeid täitis teadlikult. Ilma erilise poliitilise aktiivsusetä. Poliitiline töö teda ei huvita. Oli julge ja distsiplineeritud. Aktivistina autasustatud XI brigaadi poolt. Armastab palju alkoholi. Lobasuu. Poliitiliselt vähe arenenud. Rindel oli distsiplineeritud. Tägalas keskmise distsipliiniga. Inimesena tuulepea ja kapriisne. Seltsimehena hea. Hispaanlaste arvates eriti vapper.“ Tagasi Eestisse jõudis 1939. aastal. Suvel 1940 avaldas soovi astuda Rahva Oma-kaitseesse. Partisanisalgas komandörina saadeti ta augustis 1943 Läänemaale, kus ta tabati. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 61–64; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 127, 139, 206, 211, 216, 219)
59. **Pöldmaa, Aleksander Rudolf** (26.09.1913 ? – 17.09.1938 Hispaania, Ebro sektor, Candessa.). Candessa sektor, Ebro. Seersant. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 60; Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
60. **Pärn, Voldemar** (23.08.1912 Pärnu – 1939/1940 Prantsusmaa). Ametilt meremees. Hispa-

nias 1938. aastast. Teenis XIV Internatsionaalse brigaadi 9. pataljonis ja 129. Internatsionaalses brigaadis. Jäi kadunuks Gursi laagris Prantsusmaal. Ühel päeval jooksis laagrist ära. Tema edasisest saatusest pole midagi teada.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 34–37; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 162)

61. **Päärson, August** (20.03.1909 Pärnu – 04.06.1938 Hispaania, Terueli sektor, Linares de Mora küla). Ametilt autojuht. Töötas ka Pärnus sadamatöölisena. Jõudis Hispaaniasse 29.08.1937. Oli tankist. Veebruarist 1938 teenis 129. Internatsionaalses brigaadis, Dimitrovi-nimelises pataljonis. Agentuurandmete järgi: „Saatis Hispaaniast ühe paki Pärnusse ja teise NSVL-i Voroneži. Langes Aragoni rindel, Terueli sektoris.”

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 27–29; ERAF, f. 247, n. 78, 489, l. 2; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; V. V. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 06.09.1938, nr. 36, lk. 6; August Päärson langes Hispaanias. – Rahva Sõna, 09.09.1938, nr. 35, lk. 3; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 116–118, 269–270; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)

62. **Reeta, Karl** (? Sindi – 1938 Hispaania, Aragoni rindel).

(K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. Postimees, 17.06.2006; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 246)

63. **Reinson, Anton** (16.08.1906 Virumaa, Väike-Salla vald Mõisamaa küla – 22.02.1969 Viljandi rajooni Suure-Jaani linn). Tallinnas juhutöödel kuni 1934. aastani. 1934–1936 Tallinna Erakliinikus keskküttekatla-kütja. Meremees. Töötas 1936–1937 kütjana laeval. 1937 jõudis laevaga Prantsusmaale, kust läks vabatahtlikuna Hispaaniasse. Reamees. Teenis XI Internatsionaalses brigaadis, 4. Pataljonis (tankitõrje), XV Internatsionaalse brigaadi 37. tankitõrjepatareis. Agentuurandmete järgi: „Hispaanias oli raskusi keelte vähese tundmise pärast. Distipliineritud, julge, võitluslik. Väga hea seltsimees. Vapper. Seltsimehed armastasid teda väga. Hispaanlased on tema nime taha hinnanguks pannud poliit-debiil. Samas distipliineritud ja vapper.“ Anton Reinson läks vabatahtlikult interneeritute laagrist Prantsuse armeesse. Võõrleegionis kuni 1941. aastani Aafrikas Sidipelapese linnas. 1944. aastani Prantsuse Võõrleegioni tööpataljonis. Seejärel sõdis Saksamaa ja Itaalia vastu Prantsuse armees. Itaaliast saadeti ta tagasi Aafrikasse. Oli Marokos Taza linnas, kus pärast neli kuud kestnud ravi hakkas tööle armee relvateoekojas lukksepana. 1947. aastal demobiliseeriti. Läks aprillis Alžiiris Vene konsuli juurde, kelle kaudu suunati Eestisse. 1948. aastal saabus Eestisse. Elas kodakondsuseta isikuna. Esialgu oli Tallinnas Ilmarise tehases sepp, seejärel Kiviõli, Küttejõu ja Käva kaevandustes kaevur. Seejärel Kohtla-Järvel VSÜ „Kalev“ staadioni valvur. Ei pikendanud oma elamisluba, vaid põletas pahameeles selle ära, sest talle ei antud aastaid passi. Kohtla-Järve linna rahvakohus mõistis ta 05.03.1953 selle eest süüdi §192, lõige II järgi, määrates talle karistuseks kaks aastat vabaduskaotust. Vangistuses oli eeluurimise aeg 13.01.–05.03.1953 + kohtujärgne aeg märts-aprill 1953, mille järel vabastati. Anton Reinson sai lõpuks NSVL passi 07.01.1955. Nõukogude partei ajaloos võeti tolle mehe vintsutused kokku ühte valelikku lausesse: „Suure Isamaasõja ajal oli ta läbi terve Euroopa Eestisse tulnud.“

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 66–75; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1339; K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; ERAF, 7SM, n. 1, s. 1932, l. 62–63, 68–69, 87; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 162; V. Koppel. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 07.06.1938, nr. 23, lk. 4; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Viljandi rajooni 1969. a. surmaakt nr. 42)

64. **Riida, Johannes** (? – ?)

(ERAF, f. 25, n. 2, s. 1350; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204, l. 1)

65. **Ristmets, Jüri** (? – ?). Teadmata kadunud.
(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
66. **Rooberg, Roman** (29.06.1917 Haapsalu – ? Hispaanias langes vangis). Alghariduse sai Haapsalus. Töötas Haapsalu trükikojas, hiljem Tallinnas piimalaos. Reamees. Sai seersandiks. Teenis XI Internatsionaalse brigaadi õppepataljonis. XI Internatsionaalses brigaadis, 41. pataljonis. Agentuurandmete järgi: „Seltsimees ei ilmutanud huvi poliitiliste küsimuste vastu. Julge. Ebro rindel täitis kõiki ülemuse korraldusi. Oli aktiivne pataljoni spordiinstruktorina. Kuid alati ei täitnud oma ülesandeid. Poliitööd ei tunnista. Ent sümpaatne sotsiaaldemokraat. Karjerist, egoist. Meeldib lolli mängida. Lobasuu, intrigant. Pole sümpaatne seltsimees. Rääkis enamasti seda, mida mõtles. Oli alati rahulolematu. Protestis palju. Kuid enamasti kuulas kõik ära, mis talle räägiti. Poliitiliselt ja üldhariduslikult oli vähe arenenud. Õppis väga palju. Tal oli oma õiguslik arusaam. Samuti mõtles teenistusest minna aurulaeva peale. Teda huvitas aeg-ajalt välismaal elamine.“ Kominterni õiendi järgi: „Langes vangis 1938. aastal. Praegu [25.04.1941] Bilbaos.“
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 65; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 77–80; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8, 10; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204, l. 1; ERAF, f. 25, n. 2, s. 906, l. 3; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1394, l. 3p.; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 127, 131–132, 156, 211; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangis sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
67. **Roog, Heinrich** (25.01.1911 Virumaa, Vao vald – 29.10.1941 Eesti) Ametilt elektrik. Enne Hispaaniat töötas Franz Krulli tehases Tallinnas. Lahkus Eestist juba 24.11.1936 Soome ja sealt Stockholmi. 1937. aasta suvel läks Rootsist Hispaaniasse. Seersant. Teenis XI Internatsionaalses brigaadis, 43. Ernst Thälmanni nim. pataljonis sidekomando ülemana. Seejärel XIII Internatsionaalses brigaadis side- ja telefonispetsialistina. Agentuurandmete järgi: „Distiplioneeritud. Tõsine. Rindel täitis oma ülesandeid suurepäraselt. Ebro rindel täitis ülema asetäitja kohuseid side alal. Oma juttudes on väga ettevaatlik. Poliitikast ei räägi üldse ja samuti ei algata juttu sellest. Praegu tõlgib Hispaania ajalugu. Räägib ainult sõjateadusest. Tugeva iseloomuga. Hästi arenenud. Väga kaval. Levitab prostitutsiooni.³⁹ Alati räägib nii, et meid huvitab kommunistlik liikumine, aga oli aeg, kus ta ükskord rääkis, et talle ei sobi Komintern, vaid Rootsi blokk. See oli üks kord, kui ta ei mõelnud, mida rääkis. Inimesena on ta hea. Kuid pisut auahne. Ta ei ole kommunist, kuid sotsiaalrevolutsionäär.“ Vaatamata eelnevale negatiivsele hinnangule võeti Heinrich Roog 28.12.1938 Hispaania kompartei liikmeks, mida peeti toona Hispaanias väga kõrgeks poliitiliseks tunnustuseks. 1939. aastal oli ta 6 nädalat Prantsusmaal interneeritute laagris. Läks Prantsusmaalt esmalt märtsis 1939 Rootsi, sealt juulis 1940 Eestisse. 1941. aastal oli ta punapartisan. Hukati Saksa okupatsiooni ajal.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 81–88; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; ERAF, f. 5, n. 2, s. 633; ERAF, f. 1, n. 6, s. 3087; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 17, 22, 128, 140, 143, 219; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
68. **Rääts, Karl** (? Tallinn – 10.09.1938 Hispaania, Cordeba sektor Ebros). Langes lahingus.
(Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunutega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
69. **Saar, Johannes** (28.06.1913 Sindi – 14.08.1941 Eesti). Varasem amet testiilitööstuses. Hispaaniasse jõudis 1938. aasta kevadel. Reamees. Teenis XI Internatsionaalses brigaadis, XIII brigaadis, tankitõrjepatareis. Agentuurandmete järgi: „Rindel täitis oma ülesandeid väga

³⁹ Nii on kirjas agentuurandmete dokumentides. Mõte jääb arusaamatuks.

hästi. Poliitiliselt vähe arenenud. Julge, distsiplineeritud. Seltsimehed armastavad teda. On iseloomuga – kui kõik on tema moodi hästi, siis on korras. Aga kui ei, siis on kõik teised süüdi, sõltumata sellest, kes nad on. Armastab palju alkoholi juua. Räägitakse, et rindel polnud hea sõdur. Aga siin [tagalas] ka polnud hea. Ei tahtnud õppida. Oli alati rahulolematu. Hispaanlased on tema nime taha hinnanguks pannud poliit-debiil.“ Saabus tagasi Eestisse 23.05.1939. Pärast 1940. aasta juunipööret oli militsionäär. Oli Pärnu hävituspataljoni liige. Hukati Saksa okupatsiooni ajal 1941.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 89–92; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8, 10; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1387; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Borcy Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty. Riga, 1970, lk. 155, 551; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 131, 155, 219, 228, 246–247)

70. **Saarkoppel, Valentin** (16.04.1902 Tallinn – ?). Meremees. USA-sse jõudis 1922. aastal. USA-s ja Hispaanias esines enamasti nime all Valentin S. Koppel või Val S. Koppel. Hispaaniasse läks USA-st New Yorgist. Oli kommunistimeelse ajalehe Uus Ilm trükkija. Hispaanias reamees.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1516, l. 132–148; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; V. S. Koppel, F. Kuusman, V. Koppel, R. Anderson. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 26.07.1938, nr. 30, lk. 4; Ohvrid. Eestlased, kes Hispaania kodusõjas langesid, jäljetult kadusid või vangi sattusid. – Rahvaleht, 19.04.1939, nr. 91, lk. 4; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; TLA, f. 1376, n. 1, s. 231 – Tallinna Aadressbüroo)

71. **Sahharov, Sergei** (?Narva – ?). Vanemad elasid Narvas veel tema Hispaaniasse mineku ajal. Endine Prantsuse võõrleegionär. Hispaanias teenis XIV Interbrigaadis, hiljem XIII Interbrigaadis. 43. Ernst Thälmanni nimelises pataljonis oli kokk. Agentuurandmete järgi: „Laagris ei ole käitumine hea. Armastab joominguid. Kergelt annab end vaenulike mõjude alla. Nende poolt, kes teda joodavad. Sageli toetab vaenulikku tööd provokatiivsete elementide poolt, mis suunatud laagrites interbrigaadide siseorganisatsioonide vastu. Avalikku koostööd politseiga pole märgatud.“ Hispaania kodusõja järel oli Prantsusmaal interneeritute laagris. Endise võõrleegionärina püüdis Sahharov meelitada Boris Pihlakut ja Anton Reinsoni astuma vabatahtlikult Prantsuse armeesse, mida viimased ka tegid. Ilmselt läks ta ka ise Prantsuse armeesse.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 93; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1394; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 140, 162; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)

72. **Sakslaid, Erich** (13.04.1912 Püssi vald, Virumaa – aprill 1938 Hispaania). Püssis sai kuus klassi haridust. Töötas Püssis katla töökojas õpilasena. 1930. aastal läks Tallinna, kus asus tööle purjelaevale, siis 1930–1931 juhutöödel. Tähtis astuda merekooli. Kuna sinna ei saanud, siis 1931. aastal lahkus salaja Eestist. Töötas Ameerika laeval. Saabus Hispaaniasse Odessast 06.01.1938 Inglise laevaga, kust lasi jalga. 28.02.1938 said omaksed kirja, et ta on Hispaanias. Reamees. Kuulipildur. Interbrigaadis Barcelonas. Hispaanias kogutud andmete järgi jättis seltsimeestele endast hea mulje, interbrigaadi määramise järel kadus vaateväljast, langes vangi, asus Hispaanias. Vene allikad oletasid, et ta saadeti Hispaaniast USA-sse. Uue Ilma andmetel langes ta lahingus. Ray Andersoni andmetel oli aga Hispaanias vangistuses. (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 94–98; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1405; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1204, l. 1; ERAF, f. 25, n. 2, s. 906, l. 3; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1394, l. 3p.; V. S. Koppel, F. Kuusman, V. Koppel, R. Anderson. Kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, nr. 30, 26.07.1938, l. 4; V. S. Koppel. Kirjad Hispaaniast 14.06.1938. – Uus Ilm, 09.08.1938, nr. 31, lk. 3; M. Nukk. Ameerika eestlane seitse kuud Franco vangilaagri koledustes. – Uus Ilm, 23.05.1939, nr. 21, lk. 1, 6)

73. **Sander, Vladimir** (Valentin N. Uuringu märkmikus) (22.11. 911 Sindi – 18.09.1938 Hispaania Corbera sektor, Ebros).

(K. Arjakas. Eestlased Hispaania kodusõjas. – Postimees, 17.06.2006; Hispaania tules. Tallinn, 1965,

- lk. 246; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 60; Viiekümne kolme rahvuse sõda. Juttu Hispaania kodusõjast saabunudega. – Päevaleht, 24.05.1939, nr. 140, lk. 1)
74. **Sau, Gustav** (? Hiiumaa Kassari – juuni 1939 Prantsusmaa, Gursi interneeritute laager). Meremees. Maikuust 1939 interneeritute laagris Prantsusmaal. Suri Gursi laagris 1939. aastal mingisse maohaigusse.
- (Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 215; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
75. **Saueauk, Evald** (06.03.1917 Kämbla Suurekivi talu – 1941 Tallinn). Treial. Lahkus Eestist 22.05.1937 Stockholmi. Jõudis Hispaaniasse 16.07.1937. Seersant, hiljem leitnant. Oli Hispaanias koos Ehrlichiga partisanisalgas. Suurtükiväepataljon, 3. grupp. Hispaanias kogutud agentuurandmetel: Poliitikast ei huvitu, kuid talle sümptatiseerivad sotsiaaldemokraadid. 1937. aasta oktoobris paiknes Portugali piiri ääres, Skandinaavia pataljonis. Ühel partisaniretkel sai haavata ja paigutati Guadalajara haiglasse. Saabus Eestisse Prantsusmaalt interneeritute laagrist 23.05.1939. Pärast 1940. aasta juunipööret kuulus Rahva Omakaitse Toompea lossi vahtkonda. 1941 oli hävituspataljonis.
- (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 99–105; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; R. Ehrlich. Kuidas sõitsime Hispaaniasse? – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 61–63; E[vald] S[aukauk]. Eesti vabatahtliku kiri Hispaaniast. – Uus Ilm, 12.10.1937, nr. 41, lk. 4; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 44, 49–50, 52–56, 85–86, 88, 178, 206, 219)
76. **Schmitte (ka Schmidte), Ferdinand** (21.11.1914 Saaremaa Leisi vald Triigi – ?). Reamees, hiljem seersant. Teenis XI Internatsionaalses brigaadis, auto-transpordipataljonis. Hispaanias kogutud agentuurandmete järgi: „Armastab palju alkoholi juua. Natuke egoist. Kommunistid ei sümptatiseeri, samuti esseerid. Poliitiliselt vähe arenenud. Üldhariduslikult hästi arenenud. Silmakirjalik. Räägib üht, aga arvab hoopis teist. Armastab juhuelu. Räägib, et läheb Rootsi ja hakkab uut eriala õppima. Hispaanlaste arvates meeldib talle ka juua. Jäi välismaale.“
- (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 106–109; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8; ERA, f. 1682, Meremeeste kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
77. **Schmidt, Paul** (04.04.1905 Tallinn – ?). Tegelikult arvatavasti Aleksander Konga Harjumaalt Korna-Kohatu vallast. Varem oli Prantsuse Vöörleegionis. Reamees. Hispaanias oli ta pea-aegu sõja lõpuni peamiselt vahi all kui kahtlane isik. Agentuurandmete järgi: „Laagris on koos interbrigaadlastega, kuid tema käitumine ei ole ausale inimesele omane, kuna tal on ebaõige kaldumus – vargusele ja igasugusele pahatahtlikkusele teiste laagris asujate suhtes.“ Viimati teadaolevalt asus Prantsusmaal Argeles' interneeritute laagris. Kadunud.
- (RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 110–111; ERAF, f. 25, n.2, 909, l. 1–2. Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)
78. **Sillenbergh, Johannes** (29.09.1890 Saduküla Tartumaa – 27.06.1978 Tallinn, Metsakalmistu). Ametiilt puusepp. Reamees. Teenis XI Internatsionaalse brigadi õppepataljonis, XI brigadis, 43. Ernst Thälmanni nimelises pataljonis. XIII brigadis (eestlased ja skandinaavlased.). Hispaania kompartei liige maist 1938. Ebro lahingus 11.09.1938 sai vasak jalg põrutada ja ta saadeti hospitali. Jaanuarist 1939 taas rindel XIII Jarosław Dąbrowski nimelise interbrigaadi koosseisus tankitõrjeüksuses. Agentuurandmete järgi: „Oma ülesandeid täidab hästi. Poliitikaga tegeleb aktiivselt. Distsiplineeritud. Tõsine. Hea seltsimees. Tugeva iseloomuga. Nii inimese kui seltsimehena on hea. Poliitiliselt väga hästi arenenud, aus inimene. Räägib alati,

et tahab minna tagasi oma kodumaale, kuid salaja soovib minna NSVL-i. Sellel põhjusel, et on juba vana. – Alati väga täpne. Eile rääkis talle, et ta hakkab mind abistama, et veenda Heinrich Roogi. Seda seetõttu, et Roog räägib, aga minule ei räägi enam midagi. Teine päev rääkis juba Ellmannile, et ma kahtlustan teisi alusetute mõtete pärast. Ühel päeval rääkis ta, et teda ei huvita politseiteenistus. Ta töötab, kuid mitte kui politseinik. Rääkis talle, et seda on vaja, et teada saada, kes on meie seltsimehed. Ma ei usu kedagi ainult sõnade, vaid ka maneeride järgi. Tema lobiseb ka palju. Sellistest asjadest, millest poleks vaja rääkida, räägib teistele. – Talle ei ole selged anarhismi küsimused. Korrata tuleb alati, et anarhistlikud printsiibid on esilekutsutud. Samuti pole selged rahvusküsimused. On kaldumus antisemitismile. Näiteks: meie kui antifasistid ei saa rääkida, et juudi rahvus on laisk ja kartlik, aga me näeme et nad on. Tahab näidata, et meie kui eestlased oleme protsentuaalselt tervemad ja vapramad. See on ainult väljavõte juttudest, mis meie vahel oli. Ei ole õige, et ta on teadlik neis küsimustes.“ Eesti Vabariigi valitsuse otsusega 14.06.1939 võeti temalt Eesti kodakondsus. 1939. aastast Prantsusmaal interneeritute laagris. Saabus Eestisse 10.05.1941.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 114–123; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 9; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1434; ERAF, f. 247, n. 78, s. 489, l. 20; ERA, f. 31. n. 3, s. 7999, l. 2, 5; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 19, 22, 29–30, 45, 127–128, 131, 143, 290; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Tartu Kommunist, nr. 110, 13.05.1941; Borcey Latvii v Ispanii. Vospominanija i dokumenty. Riga, 1970, lk. 155, 552)

79. **Tali, Paul** (09.07.1914 Sindi –?). Reamees. 45. diviisis. Agentuurandmete järgi: „Rindel käitus hästi, aga tagalas jõi. Joodik. Nõrga iseloomuga. Ei ole hea seltsimees. [taaskord] Suur joodik. Väga nõrk iseloom. Tal on kogu aeg kirg juua. Inimene, kellele ei sümpatiseeri karvavõrdki töölisliikumine. Eestis, selle tõttu, et jõi hästi palju alkoholi, kaotas oma töökoha. Sattus olukorda, kus tahtis enesetapu sooritada, kuid tuli lõppude-lõpuks siia. Elab väga vähe kaasa poliitika või üldharidusasjadesse. Oli alati rahulolematu. Tahtis aurulaeva peale teenistusse minna. Koju ei ole võimalik minna, sest vanemad tõukasid ta endast eemale. Ta ei räägi mitte alati õigust ja seda, mida mõtles, aga kui selgusele jõuti, siis rääkis kõike nii nagu mõtles.“ Naasis Eestisse 23.05.1939.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 126–129; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 8, 10; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1484; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 245–246; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)

80. **Talviste (ka Talvist), Artemi** (02.07.1919 Pärnu –?). Ametilt metallitreial. Lahkus Eestist Hispaaniasse 03.05.1938. Teenis 45. divisjonis. Saabus Eestisse mõnevõrra hiljem suurest eestlaste grupist, kuna teda pidas kinni Tilsitis Gestapo. Eestis tagasi 1939. aasta lõpust.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 130–133; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 218; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 211, 218)

81. **Tamm, Johann Heinrich** (29.01.1909 Pärnu – 28.08.1941 Eesti). 1930 lõpetas Pärnu linna poeglaste gümnaasiumi. Tartu Ülikooli meditsiinitudeng 1934–1937. Hispaaniasse jõudis 18.04.1937. Seersant. Sanitaarteenistuses. Tõusis sanitaarleitnandiks. XIII Jaroslaw Dąbrowski-nimeline brigaad, Juan Marco pataljon, 1. kompanii. 129. Internatsionaalne brigaad, Dimitrovi-nimeline pataljon, 4. kompanii. Eestis tagasi 1939. aasta lõpust. 1940–1941 Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaadi teenistuses. Eesti NSV Ülemnõukogu I koosseisu liige. Pärnumaa hävituspataljonis 1941. Vangistati ja hukati Saksa okupatsiooni ajal.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 134–137; Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 44, 219, 289–290; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; L. Võime. No pasaran! – Vikerkaar 1986, nr. 1, lk. 59)

82. **Tammik, Aleksander** (04.11.1905 Pärnu – ?). Lahkus Eestist 1931. aastal. Teenis Prantsuse Võõrleegionis. Reamees. Eesti Kaitsepolitseile oli teada, et ta võttis osa Hispaania kodusõjast, kuid tema poliitiline meelsus oli teadmata.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 148–149; ERA, Poliitvärvingute kartoteek)
83. **Tandberg, Erik** (? – suvi 1937 Hispaania, Guadalajara). XIV brigaad.
(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa)
84. **Taub, Aron** (16.05.1910 Tallinn – 26.07.1941 Soome). Tudeng. Reamees. Teenis Dimitrovi pataljonis, seejärel Gramsci Patarei 12. brigaadis. Seejärel partisanigrupis. Oktoobrist 1937 Hispaania kompartei liige. 1938. aastal ajutiselt Nõukogude Liidu esinduses teenistuses. Alates 26.07.1940 NKVD käsunduses. 1940–1941 ENSV Tervishoiu Rahvakomissariaadis eriosakonna ülem. Lasti maha kui Nõukogude luuraja-diversant, kes paisati langevarjurina Eestist Soome.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 138–145; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1502; P. Erelt. Haruldased pildid. Eesti diversantide kuulsusetu retk Soome. – Eesti Ekspress, 07.12.2013; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 110)
85. **Thomberg** (? – ?) Lendur.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 146)
86. **Timpson, Arthur Edward** (17.02.1905 Pärnu – 19.11.1976 New York). Sõitis oktoobris 1912 perega USA-sse ja asus elama Wisconsinisse. 1923 lõpetas kooli. Poissmees. Ametilt puusepp ja puidutöoline. Kompartei liige veebruarist 1933. 1935. aastast õppis Rahvusvahelises Lenini Koolis Moskvas. Sai õppust suurtükiväeasjanduses. Õpingud jäid pooleli, kuna sõitis Hispaaniasse. Saabus sinna 07.05.1937. Teenis: 11. rügement, 14. patarei (John Browni patarei), 2. grupp. Leitnant. Sai Hispaanias kompartei liikmeks. Sõitis USA-sse 04.02.1939 laeva President Harding pardal. Osales Teises maailmasõjas USA vägedes. Abielus Ann Burlak Timpsoniga (1911–2002), ukraina päritolu töölisaktivistiga USA-s, kes sai hüüdnimeks “Punane leek“.
(ALBA – Abraham Lincoln Brigade Archives – <http://www.alba-valb.org/volunteers/arthur-timpson/?searchterm=timpson> Vaadatud 21.04.2015; The Social Security Death Index <http://www.deathfigures.com/index.php?q=timpson>. Vaadatud 21.04.2015; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1002, l. 9–28)
87. **Uuring, Nikolai** (11.04.1913 Mustvee – ? Magadani oblast, Venemaa). Metsatöoline. Augustis 1937 sõitis Eestist Rootsi, Saksamaa, Belgia, Prantsusmaa kaudu Hispaaniasse. Oli Albacetes sõjakoolis luurajate kursusel. Oktoobrist 1937 Diakonovici-nimelises pataljonis, mis koosnes peamiselt slaavlastest (bulgaarlased, jugoslaavlased, rumeenlased jt.). Jaanuarist 1938 XV Internatsionaalse brigaadi Dimitrovi-nimelises pataljonis. Kopsupõletikuga haiglas ligi kaks kuud. Seejärel määrati 129. Internatsionaalsesse brigaadi 4. pataljoni. Rindel sai jalga haavata. Lahkus Hispaaniast 15.10.1938. Evakueeriti Prantsusmaale, Pariisi. Oli seal 20.10.1938–09.01.1939. Olevat julgeoleku andmeil abiellunud vürst Nelidovi tütre baleriini Jelizaveta Nelidovaga, kes lahkus NSVL-ist 1935. aastal, olles võtnud 6-kuulise viisa oma Pariisis elava tädi külastamiseks. Tagasi ta aga ei pöördunudki. Nikolai Uuringul olevat olnud Prantsusmaal raske tööd leida. Lahutas Nelidovast. Pöördus tagasi Eestisse, kus oli mõned päevad Kaitsepolitseis uurimisel. Soovis elama asuda NSV Liitu ja ületas 15.07.1939 koos Nikolai Emeljanovi, tema naise ja kahe lapsega salaja Eesti–NSVL piiri. NSVL NKVD Erinõupidamise otsusega 03.05.1940 määrati talle karistuseks piiriületamise eest luure kaalutlustel 10 aastat vabaduskaotust. Karistuse kandmisele saadeti Magadani Sevostlagi.
(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 18; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492)

88. **Vakepea, August** *alias* Jaan Jaani p. Klaar (19.10.1908 Saaremaa Lümada vald – 1937(?) Hispaania) Tema pseudonüüm Hispaanias oli Pikk Hermann. Hermann Pika sünnidaatum ja -koht kattub üks-üheselt August Vakepea omaga. Ametilt meremees. EKP liige al. 1933. Tegutses Taanis, Kopenhaagenis EKP Välisbüroo raames. Tappis koos Karl Säre ja Leo Loothinguga Kopenhaagenisse saabunud kaaskommunisti Johannes Eltermann-Martõnovi, keda kahtlustasid reeturluses. Roima avastamise hirmus maja alla maetud laip kaevati mõni kuu hiljem, mais 1936 üles. August Vakepea hakkis laiba tükkideks. Tükid pandi palisse, kus see seebikivi abil lagundati. Hispaaniasse saabus ta ilmselt esimeste eestlaste seas 20.11.1936 Axel Hedbergi nime all. Alates 01.12.1936 võitleja (miilits) Aragoni rindel, seersant Durruti (anarhistide) kolonni rahvusvahelises üksuses. Käendajad: Mehring ja Alas Moskvast. Kominterni esindajate andmeil väitis, et palus end välja arvata Durruti üksusest, sest seal puudub distsipliin, seltsimehelikkus ning suhtutakse halvasti kommunistidesse. Need, kes olnud nõrgemad, lasid end mõjutada sedavõrd, et astusid FAI-sse (FAI – Federación Anarquista Ibérica – Iberia Anarhistide Föderatsioon). Durruti kolonni võitleja (miilitsa) kaart Vakepea kohta hõlmab ajajärku 01.12.1936–31.03.1937. Seersant. Viimane teadaolev asukoht varakevadest 1937 Aragonia rindel Pina del Ebro külas.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 48–51; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1605; E. Nørgaard. Kongelundeni mörv. Faatum, 2001, lk. 70, 203–206; H. Pikk. Eesti vabatahtliku kirjad Hispaaniast. – Uus Ilm, 22.06.1937, nr. 25, lk. 2, 4; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 264; V. Ohmann. August Vakepea – eesti kommunistide Kopenhaageni mõrvatöö kadunud kaasosaline. – Tuna 2016, nr. 3, lk. 109–113)

89. **Vekman, Valter** (14.06.1914 Tallinn – ?). Ametilt mehaanik. Seersant. Hiljem kapten, komisar. Hispaaniasse jõudis juulis 1937. Teenis 129. Internatsionaalses brigaadis Valencia piirkonnas, pataljonis Diacovic. 129. Internatsionaalse brigaadi pataljonis Mazaryk. Hispaanias kogutud andmetel peeti teda heaks seltsimeheks. Sai kapraliks. Uudislehe andmeil kapten-komissar. 1940. aastal Rahva Omakaitse erivalvekorras. August 1940–29.04.1941 NKVD-s Tallinna Miilitsavalitsuses. Vabastati töölt tervisliku seisundi tõttu.

(RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1517, l. 150–154; RGASPI, f. 545, n. 6, s. 1515, l. 9; ERAF, f. 25, n. 2, s. 1632; ERA, Poliitvärvingute kartoteek; Hispaania tules. Tallinn, 1965, lk. 44; Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6; ENSV Siseministeeriumi töötajate teenistuslehtede kartoteek 1940/1941. a.)

90. **Vesik, Mihkel** (19.11.1907 Kihnu – 23.08.1991 Maryland, USA). Suundus USA-st Hispaaniasse. Kargas ära Valencias Inglise laevalt. Kolmekuulise õppuse järel sai lendamise õiguse. Esimesed lahingud Madridi rindel. Mais-juunis sai käsu sõita Bilbao rindele.

(L. Võime. No pasaran! – Vikerraar 1986, nr. 1, lk. 60; M. Vesik, Kihnust. Ameerika eesti lendur jagamas terasube fashistidele. – Uus Ilm, 29.06.1937, nr. 26, lk. 3)

91. **Veski, Karl** (?Tartu – 1938 Hispaania, Camposta sektor, Mora de Ebro). Pärit Tartust. Teenis XIV Internatsionaalses brigaadis.

(ERAF, f. 129SM, n. 1, s. 26492-lisa, järelevalvetoimik, l. 15)

92. **Volkov, Boris** (? – ?Hispaania). Tadmata kadunud.

(Hispaania kodusõjast osavõtnute kannatused pole veel lõpnud. Sõjavangid ei pääse kodumaale. 20 eestlast langes ja jäi teadmata kadunuks. – Uudisleht, 13.12.1939, nr. 237, lk. 6)

Tehes kokkuvõtteid Hispaania kodusõjas osalenute kohta, tulevad esile üsna troostitud numbrid.

Langenuid oli 20 ehk 21,7%: Joosep Asur, Richard Busch, Leopold Einberg, Alfred Kaubi, Johannes Klammer, Erich Kokka, Boris Konstantjuk, Valentine Koppel, Korts, Evald Kruusement, Artur Luts, Olev Männik, Karl Naeris, Endel Prooses, Aleksander Rudolf Põldmaa, August Päärson, Karl Reeta, Karl Rääts, Vladimir Sander, Erik Tandberg.

Grupp Hispaania kodusõja interbrigaadlasi marsib läbi Valencia, esireas J. Tamm, R. Pikka, V. Pärn. Sügis 1938.
Foto: ERAF.2.2.3100.1.

Vangilangenuid või teadmata kadunuid oli samuti 20 ehk 21,7%: Heinrich Ahlberg, Konstantin Allas, Leopold-Rudolf Betté, Eberhard Heinrich Ende, Ferdinand Jehpe, Keelman, Rudolf Kesker, Voldemar Kolk, Jaan Kusti, Kütt, Ants Laane, Lange, Osvald-Freidrich Olup, Johannes Riida, Jüri Ristmets, Roman Rooberg, Erich Sakslaid, Thomberg, August Vakepea, Boris Volkov.

Seega kaotused kogumahas 43,5%.

Mida need arvud näitavad? Seda, et võitlusvaim oli täiesti olemas, kuid võitlusvõime madal.

Kui nüüd arvudega edasi opereerida, siis interneeritute laagris Prantsusmaal suri või jäi kadunuks 8 ehk 8,7%: Otto Einmann, Leopold Eisen, Neeme Jõe, Georg Koska, Julius Pallonbert, Voldemar Pärn, Gustav Sau, Paul Schmidt.

Seega kogukaotused 48 inimest, mis on pisut üle poole – 52,2%.

Sõttalainute kontingendi iseloomustustest tuleb välja, kellega tegu. Need võivad olla mõnevõrra üle „vürtsitud“, kuid mitte üdini valed. Paraku on arhiivimaterjali hulgas säilinud vaid rohkem kui kümnekonna isiku kohta agentuurandmeid. Neid koguti vahetult Hispaanias. Tähelepanuväärne on see, et pooltel neist on fikseeritud tõsine kirg alkoholi järele. Paljudel polnud poliitiliselt selgeid seisukohti.

Nõukogude võimule oli kuni nõukogude korra lõpuni häirivaks faktoriks seotus Prantsuse Vöörleegioniga. Hispaania kodusõjas osalenutest oli teadaolevalt 8 isikut olnud seotud Prantsuse Vöörleegioniga: Leopold-Rudolf Betté, Hans Karu, Evald Kruusement, Boris Pihlak, Anton Reinson, Sergej Sahharov, Paul Schmidt, Aleksander Tammik.

Ja lõpetuseks – milline oli EKP ja Nõukogude võimu tänu Hispaania kodusõjas osalenutele? Olid ju nemad peamised mahitajad sinna minekul. NKVD kinnipidamiskohtadesse sattus 4 isikut, kellest 2 ei naasnud sealt eluga. Personaal pensioniga pärjatuid oli nende seas üksikuid ja nendeegi teenete seas polnud esikohal Hispaania kodusõjast osavõtt, vaid sinne sõjajärgne parteitöö.